

Gyémánt Richárd: A határon túli magyarság fogalma, keletkezése

Határon túli magyaroknak nevezzük azokat a magukat magyarnak valló személyeket, akik Magyarország államhatárain kívül, de a Kárpát-medencén belül, a történelmi Magyarország egykori, elcsatolt területein élnek. Ide tartoznak a környező országokban élő magyarok, akik 1920. június 4-én, a trianoni békediktátum értelmében kerültek a határainkon túlra.¹

„Az 1919-20-ban általános pesszimista prognózisokkal szemben, melyek az új Magyarország életképességéről szóltak, a magyar gazdaság viszonylag gyorsan és sikeresen alkalmazkodott az új feltételekhez. Az egy főre jutó nemzeti jövedelem nemcsak elérte, hanem jelentősen meg is haladta az 1913-ast. Az egyik legmegalapozottabb számítás szerint az 1913-as egy főre jutó GNP 1913-ban – trianoni magyar területre vetítve – az európai átlag 69%-ának, 1929-ben pedig 74%-ának felelt meg.”²

A békeszerződés gazdasági következményei meglehetősen súlyosak voltak, mégis az igazi – máig ható – problémát az új államhatáron kívülre került magyarság (főként demográfiai és jogi) helyzete jelentette. A trianoni békeszerződés amellett, hogy az ország területének 67%-át elcsatolta, közel 3,2 millió magyart a határon kívülre rekesztett,

¹ Gyémánt, 2010: 12.

² Romsics, 2001: 235.

a történelmi Magyarország magyar lakosságának 30,2%-át.³ A határon túli magyarság mellett meg kell különböztetnünk a Kárpát-medencén kívül élő magyarságot is, akik nagy – politikai, illetve gazdasági – „sorsfordulók” alkalmával szóródtak szét a világban.⁴

Közel száz évvel Trianon után az egykori történelmi Magyarországhoz tartozó területeken élő magyarság nagyságrendjének meghatározásában, az eddigi utolsó, a 2011. évi népszámlálások segítenek.

A legjelentősebb határon túli magyar közösség Romániában él. A 2011. évi román népszámlálás szerint 1.227.623 fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek Romániában. Ezzel az értékkel az ország népességének 6,5%-át alkották.⁵ Erdély, a Partium és a Bánság keleti részében 1.216.666 fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek, ezért az előbbieken említett térség népességének 17,8%-át tették ki.⁶

A második legjelentősebb határon túli magyar közösség a mai Szlovákiában él. A 2011. évi szlovák népszámlálás szerint 458.467 fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek, ezzel az értékkel Szlovákia népességének 8,5%-át alkották.⁷

Nagyságrendi sorrendben a harmadik magyar határon túli közösség a Szerbiában élő magyarság. A 2011. évi szerb népszámlálás szerint 253.899 fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek Szerbiában, ezáltal az ország népességszámának 3,5%-át alkották. A Délvidék területén 251.136 fő magyar nemzetiségű személy élt, mely értékkel a Délvidék népességének 13%-át tették ki.⁸

3 85 éve írták alá a trianoni békeszerződést. Múlt-kor, 2005. június 3.: <http://mult-kor.hu/cikk.php?id=9982> (Letöltés ideje: 2011. október 11.)

4 Gyémánt, 2012: 31-45.

5 Population and Housing Census, 2011: http://www.recensamantromania.ro/wp-content/uploads/2013/07/Press-release-no-159_2011-Population-census-rezults.pdf (Letöltés ideje: 2016. október 11.)

6 Román Statisztikai Hivatal: <http://www.recensamantromania.ro/> (Letöltés ideje: 2016. október 11.)

7 Szlovák Statisztikai Hivatal: <https://slovak.statistics.sk> (Letöltés ideje: 2016. október 11.)

8 Szerb Statisztikai Hivatal: <http://popis2011.stat.rs/?lang=en> (Letöltés ideje: 2016. október 11.)

A nagyobb határon túli magyar közösségek közül a negyedik a kárpátaljai magyarság. Mivel Ukrajnában nem kerülhetett sor 2011-ben a népszámlálás végrehajtására, ezért csak becslült adataink vannak a kárpátaljai magyarság lélekszámára vonatkozóan. Ekkor a magyarság becslült száma 141.000 fő körül lehetett.⁹

A 2011. évi horvát népszámlálás adatai szerint Horvátország területén 14.048 fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek, ezzel az értékkel az ország népességének 0,33%-át tették ki.¹⁰

Ausztriában és – a legkisebb határon túli magyar közösséget is magába foglaló – Szlovéniában legutóbb – 2011-ben – már ún. „regiszter típusú népszámlálást” hajtottak végre, mely nem tette lehetővé a nemzetiségi statisztikai adatok gyűjtését, illetve kimutatását. Ezért csak becslült adataink vannak a várvidéki (burgenlandi), illetve a muravidéki magyarság lélekszámáról. Előbbi területen feltehetően 10.000 fő, az utóbbi, a muravidéki területen közel 4.000 magyar élhetett.¹¹

1. Magyarország veszteségei Trianonban, különös tekintettel a területre és a népességre

A trianoni békeszerződés aláírásáig a Magyar Szent Korona országainak területe 325.411 km² volt. A legnagyobb „alkotóelem”, a Magyar Királyság területe 282.849 km² kiterjedésű volt. A Magyar Királyság 63 vármegyét és 26 törvényhatósági jogú várost ölelt fel.

A második alkotórész a Magyar Szent Korona országainak sorában Horvát-Szlavónország volt. Területe 42.541 km²-t tett ki. Területén nyolc vármegye és négy törvényhatósági jogú város helyezkedett el.

⁹ Kapitány, 2013: 55.

¹⁰ Horvát Statisztikai Hivatal: http://www.dzs.hr/default_e.htm (Letöltés ideje: 2016. október 11.)

¹¹ Kapitány, 2013: 56-57.

A harmadik „közjogi alkotóelem” a „corpus separatum”,¹² vagyis „Fiume város és kerülete” volt. Ezt a 21 km² kiterjedésű, speciális jogállású közigazgatási egységet szokták a „laikusok” tévesen a 64. magyar vármegyének tekinteni.¹³

A Magyar Királyság 282.849 km²-es területéből mindössze 92.833 km² maradt meg. A trianoni békediktátum tíz vármegyét hagyott megcsonkítatlanul. Ezek jórészt a Dunántúlon helyezkedtek el, úgymint Fejér, Somogy, Tolna és Veszprém vármegyék. Továbbá az ország egykor legnagyobb közigazgatási egysége, a Duna-Tisza közének jelentős részét elfoglaló Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye. Egészében megmaradt az alföldi Békés, Hajdú és Jász-Nagykun-Szolnok vármegyék területe is, valamint északabbra, Borsod és Heves vármegyék területei szintén Magyarország részei maradtak.

A törvényhatósági jogú városaink közül 11 maradt az anyaországnál, ezek: Baja, Debrecen, Győr, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Miskolc, Pécs, Sopron, Szeged, Székesfehérvár és a főváros, Budapest. Komárom vármegye egykori székhelyének, Komárom törvényhatósági jogú városnak csak egy töredéke maradt Magyarország területe.¹⁴

A Duna jobb partjának országrésze 11 vármegyét, illetve öt törvényhatósági jogú várost foglalt magába. Területe 44.553 km² volt, melyből 36.195 km² (81,2%) maradt az anyaországnál. A trianoni békediktátum nem érintette Fejér, Somogy, Tolna és Veszprém vármegyék, valamint Pécs, Székesfehérvár, Győr és – az 1921. évi soproni népszavazás

12 Utalás Mária Terézia magyar királynő (1740-1780) – 1779. április 23-án kelt – rendeletére, melyben az Adriai-tenger partján fekvő Fiume városát „különálló területként” Magyarországhoz csatolta. Tarján M. Tamás: 1779. április 23., Mária Terézia Magyarországhoz csatolja Fiumét. Rubiconline:

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1779_aprilis_23_maria_terezia_magyarorszaghoz_csatolja_fiumet/ (Letöltés ideje: 2016. október 11.)

13 Edelenyi-Szabó, 1928: 5., Gerő András: Volt egyszer egy Magyarország / Nagyság és dicsőség búvkörében. Rubiconline, 1996. évfolyam, 1-2. szám:

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/volt_egyszer_egy_magyarorszag_nagysag_es_dicsoseg_buvkoreben/ (Letöltés ideje: 2016. október 11.)

14 Edelenyi-Szabó, 1928: 16.

eredményének köszönhetően – Sopron törvényhatósági jogú városok területét.

A hét járást és 358 település tömörítő Baranya vármegye elvesztette területének 22,4%-át. A vármegye déli része (34 település, 1.143 km²), a Baranya-háromszög, más néven Drávaköz vagy Drávaszög a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett. Az elcsatolt területen a magyarság – 20.134 fővel – relatív többséget (39,6%) képzett.

A három járást, illetve 85 községet számláló Győr vármegyétől a Csilizközben található hét települést csatolták Csehszlovákiához.¹⁵ Az elcsatolt 83 km²-en az 1910. évi magyar népszámlálás szerint 4.895 fő élt, akik 99,9%-a magyar anyanyelvű személy volt.

A négy járást, illetve 91 községet felölelő Komárom vármegye területének 48,7%-át veszítette el (1.364 km²). A Csallóközi járás 24 községe, valamint az Udvardi járás ugyancsak 24 települése került határainkon túlra. Az előbbi járás területén a népesség 99,7%-a, az utóbbi területén a népesség 92,8%-a volt magyar anyanyelvű. Az elcsatolt 48 település közül csak kettő, az Udvardi járáshoz tartozó Komáromcsehi (Čechy) és Komáromszemere (Semerovo) volt szlovák többségű falu.¹⁶

Jókai Mór szülővárosa, egykoron kereskedelméről, valamint az erődjeiről és váráról híres Komárom (Komarno) törvényhatósági jogú várost a trianoni békediktátum kettévágta, nagyobbik része (28 km²) Csehszlovákiához került. Kisebbik része (4 km²) – a három egykori erőddel –, Magyarországnál maradt.¹⁷

Az egyedüli német többségű vármegyénknek, a három járást, illetve 57 községet számláló Moson vármegye területének 57,7%-a (1.087 km²) került Ausztriához. A Magyaróvári járás kettő települést, a Rajkai

15 A Csilizköz települései: Balony (Baloň), Csiliznyárad (Ňárad), Csilizpatas (Pataš), Csilizradvány (Čiližská Radvaň), Kulcsod (Ključovec), Medve (Medvedov) és Szap (Sap) községek.

16 A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912: 20-25.

17 Edelenyi-Szabó, 1928: 16.

járás hét falut veszített.¹⁸ A Nezsideri járás teljes egészében Ausztriához került. Az elcsatolt 28 település közül három volt horvát, valamint egy magyar többségű település. A többi 24 német többségű falunak számított, igaz néhány közülük jelentősebb számú horvát közösségnek is ott-hont adott. Az egyedüli elcsatolt, magyar többségű falu, az Alsó-Ausztriával határos vasúti határállomás – „Jaroslav Hašek: Svejek, egy derék katona kalandjai a világháborúban” című művéből ismert – Királyhida (Bruckneudorf) volt, mely ma Bruck an der Leitha település része.

A hét járást, illetve 230 községet, továbbá két rendezett tanácsú várost számláló Sopron vármegye területének 42,9%-át (1.341 km²) elveszítette. A trianoni békediktátum a három magyar többségű járást (Csepregi járás (48 település), Csornai járás (31 település) és Kapuvári járás (33 település)) az anyaországnál hagyta. Ellenben a Felsőpulyai (36 település), a Kismartoni (26 település) és a Nagymartoni járások (19 település) teljes egészében Ausztriához kerültek. A Soproni járás 37 települése közül 16 település maradt Magyarország része. A veszteség 102 település, mely közül csak a Felsőpulyai járás központja, Felsőpulya (Oberpullendorf) és a vele szorosan egybeépült Középpulya (Mittelpullendorf) volt magyar többségű település. A veszteségek listáját növelte a két német többségű rendezett tanácsú város, Kismarton (Eisenstadt) és a boráról híres Ruszt (Rust) elvesztése is.¹⁹

A német többségű Sopron törvényhatósági jogú város nyolc, környékbeli – jobbára németek lakta – településsel – az 1921. december 14-16 között tartott népszavazás értelmében – az anyaország része

18 A második világháborút lezáró 1947. évi párizsi békeszerződés további, egykor a Rajkai járáshoz tartozó települést csatolt Csehszlovákiához, a korábban jobbára horvátok által lakott Dunacsúnt (Čunovo) és Horvátjářfalut (Jarovce), valamint a kettő között elhelyezkedő, egykoron németek által lakott Oroszvárt (Rusovce).

19 Edelényi-Szabó, 1928: 15., 35-36.

maradhatott.²⁰ A sikeres népszavazás eredményeként nyerte el Sopron a „Civitas Fidelissima”, a „Hűség városa” címet. Ennek emlékére Magyarországon december 14-ét a „hűség napjának” tartják.²¹

A nyolc járást, illetve 612 községet, valamint két rendezett tanácsú várost – Kőszegét és a vármegye székhelyét, Szombathelyet – számláló Vas vármegyét három részre osztották. Kisebbik része (611 km²), a Muraszombati járás 111 községe és további 11 település a Szentgotthárdi járástól a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett. Ezek közül nyolc falu volt magyar többségű, a többi jórészt vendek (szlovénok) által lakott községnek számított. Ausztria 1 583 km²-t szerzett Vas vármegye területéből. A Felsőőri járás (60 település) egészében, a Németújvári járás (50 település) – Nemesmedves kivételével – nyugati szomszédunkhoz került. A Körmenyi járástól öt település, a Kőszegi járástól 36 település, továbbá a Szentgotthárdi járástól 33 település, valamint a Szombathelyi járástól 11 település, tehát összesen 195 település lett Ausztria része. Az osztrák területhez csatolt 195 település közül Felsőőr (Oberwart), Alsóőr (Unterwart), valamint Órisziget (Siget in der Wart) volt magyar többségű község.²² Magyarországnál maradt a vármegye területének 59,9%-a (3 280 km²), amely 295 települést takart, valamint Kőszegét és a vármegye székhelyének számító Szombathely városát.

A Vas vármegye mellett az ún. „aprófalvak” térségeként ismert, 13 járást, illetve 557 települést, valamint két rendezett tanácsú várost – Nagykanizsát és Zalaegerszeget – felölelő Zala vármegyét szintén „megcsonkították”. A vármegye területének 18,6%-a (1.118 km²) került a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz.

20 Az érintett nyolc település közül hat (Ágfalva, Balf, Fertőboz, Fertőrákos, Harka és Sopronbánfalva) volt német, egy (Kópháza) horvát és egy – a Széchenyi család után elhíresült Nagycenk – magyar anyanyelvűek által lakott falunak számított. A nyolc falu közül csak Fertőboz, Kópháza és Nagycenk szavazott Magyarország mellett. Így lett Sopron a leghűségesebb város. Múlt-kor, 2015. december 14. <http://mult-kor.hu/igy lett-sopron-a-leghusegesebb-varos-20151214> (Letöltés ideje: 2016. október 25.)

21 Jeles napok, Országos Széchenyi Könyvtár:

http://jelesnapok.oszk.hu/prod/unnep/a_huseg_napja_magyarorszagon (Letöltés ideje: 2016. október 22.)

22 Borovszky, 1898: 17., 33., 79., 360-379.

A Balatonfüredi, a Keszthelyi, a Novai, a Pacsai, a Sümegi, a Tapolcai, a Zalaegerszegi és a Zalaszentgróti járások területét nem érintette a trianoni békediktátum. Továbbá a két rendezett tanácsú város is az anyaország része maradhatott.

A Muraköz területén található két járás, a Csáktornyai (71 település) és Perlaki (33 település) teljes egészében elveszett. A 104 település közül csak a Csáktornyai járás székhelye, a Zrínyiek egykori fészke, Csáktornya (Čakovec) volt magyar többségű, a többi település jobbra horvát anyanyelvűek által lakott volt.²³

A 49 települést számláló Letenyei járásától a magyarok lakta Pince (Pince), valamint a 39 települést tömörítő Nagykanizsai járástól az horvát többségű, de jelentősebb magyarsággal rendelkező Légrad (Legrad) került a délszláv államhoz.

Az Alsólendvai járás 78 települése közül 47 települést csatoltak a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz. Ezek közül 17 település számított magyar többségűnek, a több jobbra vendek (szlovénok) által lakott település volt.

Mindent összevetve a történelmi Zala vármegye 559 települése közül 153 település került határainkon túlra.

²³ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912: 78-97.

Közjogi alkatrész, országész, törvény- hatóság	Magyar uralom alatt álló terület a trianoni béke		A béke következtében Magyarországtól elszakított			
	előtt	után	összes terület	területből jutott		
				Csehszlo- vákiának	Sz.H.Sz. államnak	Ausztria- nak
	négyzetkilométer					
Baranya vármegye	5.106	3.963	1.143	–	1.143	–
Pécs tjv.	71	71	–	–	–	–
Fejér vármegye	4.009	4.009	–	–	–	–
Székesfehérvár tjv.	120	120	–	–	–	–
Győr vármegye	1.480	1.397	83	83	–	–
Győr tjv.	54	54	–	–	–	–
Komárom vármegye	2.802	1.438	1.364	1.364	–	–
Komárom tjv.	32	4	28	28	–	–
Moson vármegye	1.989	902	1.087	–	–	1.087
Somogy vármegye	6.675	6.675	–	–	–	–
Sopron vármegye	3.127	1.786	1.341	–	–	1.341
Sopron tjv.	129	129	–	–	–	–
Tolna vármegye	3.537	3.537	–	–	–	–
Vas vármegye	5.474	3.280	2.194	–	611	1.583
Veszprém vármegye	3.953	3.953	–	–	–	–
Zala vármegye	5.995	4.877	1.118	–	1.118	–
Összesen	44.553	36.195	8.358	1.475	2.872	4.011

1. táblázat: A Duna jobb partjának vármegyéi és törvényhatósági jogú városai²⁴

A Duna bal partjának országrésze 11 vármegyét, illetve kettő törvényhatósági jogú várost foglalt magába. Területe 32.929 km² volt, melyből mindössze 3.401 km² (10,3%) maradt az anyaországnál.

A történelmi Magyarország legészakibb közigazgatási egysége, Árva vármegye volt. A négy járásra osztott, illetve 96 községet tömörítő, jobbra szlovákok által lakott vármegye jórészt Csehszlovákiához került. Mindössze a Trsztenai járástól egy 389 km²-es terület – 14, jobbra

24 1. táblázat forrás: Edelenyi-Szabó, 1928: 15.

lengyelek által lakott település – került Lengyelországhoz.²⁵ Árva vármegye magyar lakossága – 1910-ben – mindössze 2.000 fő volt, mely érték az összlakosság 2,54%-át jelentette. A vármegye területén nem volt magyar többségű település.

Bars vármegye teljes egészében Csehszlovákia része lett. Az öt járást, illetve 206 községet, valamint három rendezett tanácsú várost (Körmöcbánya (Kremnica), Léva (Levice) és Újbánya (Nová Baňa)) magába foglaló vármegye népességének 34,7%-a (62.022 fő) vallotta magát magyar anyanyelvűnek. A magyar-szlovák nyelvi határ keresztbe vágta a vármegye területét. A két déli járás, a Lévai (27.083 fő, 73,3%) és a Verebéli járás (15 648 fő, 53,7%) magyar többségűnek számított, akár csak Léva rendezett tanácsú városa (8.752 fő, 90,5%). Ettől északra elhelyezkedő három járásban a magyarság csak szórványt képzett.

Az egykor arany és ezüst kitermeléséről híres két bányaváros,²⁶ a német többségű Körmöcbánya (1.501 fő, 33,2%) és a szlovák ajkú Újbánya (470 fő, 9,8%) rendezett tanácsú városok területén is éltek kisebb számban magyarok. Bars vármegye területén 56 magyar többségű település volt, ezek közül 35 a Lévai járás, 18 település pedig a Verebéli járás területén feküdt, valamint kettő – a vármegye székhelye, Aranyosmarót (Zlaté Moravce), továbbá Barslédec (Ladice) – az Aranyosmaróti járásban.²⁷

A magyar ajkú Esztergom vármegye két járást és egy rendezett tanácsú várost ölelt fel. Esztergom rendezett tanácsú városa, valamint

25 A Lengyelországhoz csatolt községek: Alsólipnica (Lipnica Wielka), Alsózubrica (Zubrycza Dolna), Bukovinapodszkle (Bukowina-Podszkle), Chizsne (Chyżne), Felsőlipnica (Lipnica Mała), Felsőzubrica (Zubrzyca Górna), Harkabúz (Harkabuz), Hladovka (Hladovka), Jablonka (Jablonka), Oravka (Orawka), Pekelnik (Piekielnik), Podvilk (Podvilk), Szárnya (Podsarnie) és Szuhahora (Suchá Hora) voltak. Azonban Lengyelország és Csehszlovákia között 1924-ben határkorrekcióra, kölcsönös területcserére került sor. Ekkor Hladovka és Szuhahora Csehszlovákia része lett, Lengyelország hegyi legelőkkel gazdagodott Alsólipnica környékén. Edelényi-Szabó, 1928: 16. p., Sutarski, 2009: 51.

26 Borovszky, 1903: 90-254.

27 A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912: 100-107.

a körülötte elterülő Esztergomi járás (23 község) Magyarország része maradt. Azonban a Párkányi járás 25 községe Csehszlovákiához került. A népesség 97,3%-a (36.075 fő) volt magyar anyanyelvű lakos. A települések közül csak egy, Kural (Kuralany) számított szlovák többségű falunak.

Hont vármegye szintén a magyar-szlovák nyelvi határ mentén feküdt. A vármegye hat járást, illetve 179 községet, egy rendezett tanácsú várost és egy törvényhatósági jogú várost számlált. A trianoni békediktátum az Ipolysági járásból hét, a Szobi járásból nyolc, valamint a Vámosmikolai járásból négy települést hagyott az anyaországnál. Az elcsatolt vármegyei rész területén 72 magyar többségű község maradt. A Báti járás területén öt, az Ipolynyéki járás területén 23, az Ipolysági járás területén 22, a Szobi járás területén öt, valamint a Vámosmikolai járás területén 17 magyar többségű falu került határon túlra. Az északon, a Korponai járás területén nem volt magyar többségű település, mint ahogy a rendezett tanácsú város, Korpona (Krupina) is szlovák többségű település volt. A törvényhatósági jogú város, az egykoron ezüstki-termeléséről és bányaiipari iskolájáról nevezetes Selmec- és Bélabánya²⁸ is szlovák többségű városnak számított (8 341 fő, 54,9%), ugyanakkor a magyarság jelentős kisebbséget képzett (6.340 fő, 41,8%).²⁹

A szlovákság egyik fellegvárának számító Liptó vármegye négy járást, illetve 109 községet és egy rendezett tanácsú várost számlált. A vármegye területén nem volt magyar többségű település, a vármegye székhelye, Liptószentmiklós (Liptovský Mikuláš), valamint a rendezett tanácsú város, Rózsahegy (Ružomberok) is szlovák többségű település volt. A vármegye területén mindössze 4.365 fő vallotta magát magyarnak, azaz a vármegye lakosságának mindössze 5%-a. A magyarság többsége Liptó vármegye székhelyén, Liptószentmiklóson, valamint Rózsahegyen, illetve a járási székhelyeken élt.

28 Borovszky, 1906: 80-279.

29 A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912: 110-117.

Nógrád vármegye szintén a magyar-szlovák nyelvi határ mentén fekvő törvényhatóság volt. A hét járást és egy rendezett tanácsú várost számláló Nógrád vármegye 262 településnek adott otthont. A 262 település közül 122 település került Csehszlovákiához, ezek közül 43 falu és a rendezett tanácsú város, Losonc (Lučenec) számított magyar többségűnek. Határainkon túlra került a két jeles író, Mikszáth Kálmán (Szklabonya/Sklabiná) és Madách Imre (Alsósztrégova/Dolná Strehová) jobbára szlovákok által lakott szülőfaluja is.³⁰

Nyitra vármegye teljes területe Csehszlovákiához került. A vármegye tizenkét járásra, illetve 417 községre és három rendezett tanácsú városra tagolódott. A magyar-szlovák nyelvi határ a vármegye déli részét érintette, illetve a Nyitra folyó mentén a magyar falvak a vármegye székhelyéig, Nyitraig (Nitra) és környékéig (Zoboralja) húzódtak fel. A vármegye 12 járása közül csak négy járásban voltak magyar többségű települések; az Érsekújváriban hat, a Galgóciban egy, a Nyitraiban 22, valamint a Vágsellyeiben tíz település. A három rendezett tanácsú város közül Szokolca (Skalica) szlovák többségű (4.155 fő, 82,8%), Kassák Lajos (1887-1967) költő szülővárosa Érsekújvár (14.838 fő, 91,4%) és a vármegye székhelye, Nyitra (9.754 fő, 59,4%) magyar többségű városok voltak.

Pozsony vármegyét a magyar-szlovák nyelvi határ kettévágta. A vármegye hét járásra, illetve 292 községre oszlott. Ehhez jött még a négy rendezett tanácsú város, valamint a vármegye székhelye, Pozsony (Bratislava) törvényhatósági jogú város. A magyarság a vármegye dél-délkeleti részén homogén többséget képzett. A Dunaszerdahelyi járás mind a 63 települése magyar többségű volt. A Galántai járásból 28, a Pozsonyiból egy, a Somorjaiból 48 és a Szenci járásból 15 község volt magyar többségű. A Malackai és a Nagyszombati járásokban nem volt magyar többségű falu, itt már a szlovákság alkotott többséget. A négy törvényhatósági jogú város – Bazin (Pezinok), Modor (Modra), Nagyszombat (Trnava) és Szentgyörgy (Svätý Jur) – szlovák többségű volt. Az egykori

30 Borovszky, 1911: 14., 85.

magyar koronázó város, Pozsony törvényhatósági jogú város, jelentős magyarsága (31.705 fő, 40,6%) ellenére megmaradt német többségű városnak (32.790 fő, 41,9%).³¹ A trianoni békediktátum néhány település külterületét hagyta Magyarországnak, a Duna folyam szigetvilágában.

A szlovák többségű Trencsén vármegye kilenc járásnak, illetve 372 községnek, valamint két rendezett tanácsú városnak adott otthont. A települések között nem volt magyar többségű község. A két rendezett tanácsú város, Csák Máté 13-14. századi tartományúr fészke, Trencsén (Trenčín), a vármegye székhelye és Zsolna (Žilina) szlovák többségű városok voltak. A magyarság lélekszáma a vármegyében 13.204 fő (4,3%) volt, akik többsége a két városban, valamint a járási székhelyeken élt. Trencsén vármegye teljes területe Csehszlovákia része lett.³²

A „turóci kertecskének” is hívott Turóc vármegye szintén szlovák többségű törvényhatóság volt. Székhelye a szlovák nemzet egyik „bölcsője”, Turócszentmárton (Martin) volt. A vármegye – ahonnan Kossuth Lajos (1802-1894) ősei is származtatták magukat – két járásra, illetve 94 községre osztott. A vármegyében kettő település, a 16. században is fürdőjéről híres, Stubnyafürdő (Turčianske Teplice), valamint a kis népességszámú, Turócudivard (Dvorec) volt magyar többségű község. A magyarság lélekszáma a vármegye területén 5.560 fő volt (10%). Turóc vármegye teljes területe Csehszlovákia része lett.³³

A szlovák többségű Zólyom vármegye négy járásnak, illetve ezen belül 124 községnek adott otthon, melyek között nem volt magyar többségű település. A vármegyéhez tartozott még három rendezett tanácsú város, Hermann Ottó (1835-1914) magyar természetkutató szülővárosa, a szlovák többségű Breznóbánya (Brezno), valamint – Balassi Bálint (1554-1594) költő szülővárosa – a magyar többségű Zólyom (Zvolen) (4 973 fő, 56,5%) és a vármegye székhelye, Besztercebánya

31 A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912: 144-155.

32 Edelényi-Szabó, 1928: 15., 40-41.

33 Uo. 41.

(Banská Bystrica) (5.261 fő, 48,8%).³⁴ Zólyom vármegye teljes területe Csehszlovákia része lett.³⁵

Közjogi alkatrész, ország rész, törvény- hatóság	Magyar uralom alatt álló terület a trianoni béke		A béke következtében Magyarországtól elszakított		
	előtt	után	összes terület	területből jutott	
				Csehszlová- kiának	Lengyel- országnak
négyzetkilométer					
Árva vármegye	2.019	–	2.019	1.630	389
Bars vármegye	2.724	–	2.724	2.724	–
Esztergom vármegye	1.077	532	545	545	–
Hont vármegye	2.545	459	2.086	2.086	–
Selmec és Bélabá- nya tjt.	88	–	88	88	–
Liptó vármegye	2.246	–	2.246	2.246	–
Nógrád vármegye	4.128	2.363	1.765	1.765	–
Nyitra vármegye	5.519	–	5.519	5.519	–
Pozsony vármegye	4.295	47	4.248	4.248	–
Pozsony tjt.	75	–	75	75	–
Trencsén vármegye	4.456	–	4.456	4.456	–
Turóc vármegye	1.123	–	1.123	1.123	–
Zólyom vármegye	2.634	–	2.634	2.634	–
Összesen	32.929	3.401	29.528	29.139	389

2. táblázat: A Duna bal partjának vármegyei és törvényhatósági jogú városai³⁶

A Duna-Tisza közének ország része öt vármegyét, illetve nyolc törvényhatósági jogú várost foglalt magába. Területe 36.111 km² volt, melyből 27.305 km² (75,6%) maradt az anyaországnál. A trianoni békediktátum rendelkezései nem érintették Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, valamint Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéket, valamint Baja, Hódmezővásárhely és Kecskemét törvényhatósági jogú városokat, továbbá az ország fővárosa, Budapest területét is sértetlenül hagyta. Szeged

34 A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912: 172-177.

35 Edelenyi-Szabó, 1928: 15., 42-43.

36 A 2. táblázat forrása: Edelenyi-Szabó, 1928: 15.

törvényhatósági jogú város Magyarország része maradt, azonban külterületéből egy kisebb terület a délszláv államhoz került. Ugyanakkor Kosztolányi Dezső (1885-1936) író, költő szülővárosa Szabadka (Subotica) a délszláv állam része lett, de külterületének kisebb területe az anyaországnál maradt.³⁷

A történelmi Bács-Bodrog vármegye területének jelentős része a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett. A 13 járást, illetve 126 községet, valamint két rendezett tanácsú várost és négy törvényhatósági jogú várost tömörítő vármegye területének mindössze ötöde maradt az anyaországnál. Baja törvényhatósági jogú város, valamint a Bácsalmási és Bajai járások majdnem teljes területe Magyarországnál maradhatott. A Bácsalmási járás ugyanakkor elveszítette a magyar többségű Bajmokat (Bajmok), a Baja járástól pedig a sokácok lakta Béreget (Bački Breg) csatolták el. Bajával együtt 24 település maradt az anyaország területén. Határon túlra 25 magyar többségű falu került, melyek jó része az új határ, illetve a Tisza folyó mentén, valamint a Nyugat-Bácskában szigetszerűen helyezkedtek el.³⁸ A rendezett tanácsú városok, a feltörekvő Magyarkanizsa (Kanjiža) (16.655 fő, 97,9%), illetve a történelmi Zenta (Senta) (27.221 fő, 91,8%) magyar többségűek voltak. Az elveszített törvényhatósági jogú városok közül csak – Schweidel József (1796-1849) honvéd tábornok, aradi vértanú szülővárosa – Zombor (Sombor), a vármegye székhelye volt relatív szerb többségű (38,8%). Szabadka (55.587 fő, 58,8%) és Újvidék (Novi Sad) (13.343 fő, 39,7%) városok magyar többséggel rendelkeztek.³⁹ Ugyanakkor súlyos veszteséget jelentett, hogy nemcsak a történelmi Magyarország, hanem talán kijelenthetjük, hogy az európai kontinens legjobb minőségű, termőföldjeit veszítettük el.

37 Edelenyi-Szabó, 1928: 15., 22-23.

38 Akkoriban még nem számítottak önálló településnek a külterületekből, illetve pusztákból önállósult magyar többségű falvak Szabadka, Bácsstopolya, Magyarkanizsa, illetve Zenta környékén.

39 A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912: 176-183.

Kevesek számára ismert tény, hogy a magyarok lakta Csongrád vármegyét is megcsonkították Trianonban. A Szegedhez ezer szállal kötődő, a vármegye Tiszáninneni járásához tartozó magyarok lakta Horgos (Horgoš) (7.975 fő, 99,2%) a délszláv államhoz került. Szeged főutcáját, a Kárász utcát, a Horgoson egykor – napjainkban rossz állapotban lévő – kastéllyal is büszkélkedő Kárász családról nevezték el.⁴⁰

Közjogi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	Magyar uralom alatt álló terület a trianoni béke		A béke következtében Magyarországtól elszakított	
	előtt	után	összes terület	területből jutott
				Szerb-Horvát-Szlovén Királyság
négyzetkilométer				
Bács-Bodrog vármegye	8.834	1.547	7.287	7.287
Baja tjv.	87	87	–	–
Szabadka tjv.	974	81	893	893
Újvidék tjv.	159	–	159	159
Zombor tjv.	308	–	308	308
Csongrád vármegye	1.992	1.885	107	107
Hódmezővásárhely tjv.	761	761	–	–
Szeged tjv.	816	764	52	52
Heves vármegye	3.761	3.761	–	–
Jász-Nagykun-Szolnok vármegye	5.251	5.251	–	–
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye	12.034	12.034	–	–
Budapest székes főváros	194	194	–	–
Kecskemét tjv.	940	940	–	–
Összesen	36.111	27.305	8.806	8.806

3. táblázat: A Duna-Tisza közének vármegyéi és törvényhatósági jogú városai⁴¹

A Tisza jobb partjának országrésze nyolc vármegyét, illetve kettő törvényhatósági jogú várost foglalt magába. Területe 31.829 km² volt, melyből

40 Szegedi legendák: Kárász uraság kocája. delmagyar.hu:

http://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/szegedi_legendak_karasz_urasag_kocaja/2123279/ (Letöltés ideje: 2016. október 22.), Buday, 1921: 8.

41 A 3. táblázat forrása: Edelényi-Szabó, 1928: 15.

mindössze 7.869 km² (24,7%) maradt az anyaországnál. A trianoni békediktátum érintetlenül hagyta a magyarok lakta, történelmi Borsod vármegyét és annak székhelyét, Miskolc törvényhatósági jogú várost.⁴²

A történelmi Abaúj-Torna vármegyét a békediktátum szabályosan kettévágta, nagyobb fele Magyarországnál maradt. A hat járást, illetve 261 községet, valamint egy törvényhatósági jogú várost felölelő vármegye két járása, a jobbára magyarok által lakott Gönci (28 falu) és Szikszói járások (46 falu) az anyaországnál maradtak. A Csereháti járást 34 községből elszakítottak 23 falut, melyek közül 20 magyar többségű volt. A Füzéri járás 56 falujából 36 került határainkon túlra, ezek közül 11 magyar többségű volt, de több más járási településen is jelentősebb volt a magyarság száma, illetve aránya. A Kassai járás 52 településéből mindössze három település maradt az anyaországnál, az elvesztett 49 falu közül 13 volt magyar többségű. A Tornai járás 45 falujából 15 került határainkon túlra, ezek közül csak egy nem volt magyar többségű.

Abaúj-Torna vármegye elvesztette legjelentősebb települését, a „Rákócziak városát”, Kassát (Košice) is. Kassa törvényhatósági jogú város népességének 75,4%-a (33.350 fő) volt magyar anyanyelvű személy.⁴³

Bereg vármegye hét járásra, illetve 244 községre tagolódott, valamint két rendezett tanácsú város is a vármegye része volt. A falvak közül mindössze 25 település maradt az anyaországnál. Az elcsatolt települések közül 48 falu volt magyar többségű község. A két rendezett tanácsú város, a vármegye székhelye, Beregszász (Berehove) népessége 96,1%-ban (12 432 fő), az erődjéről híres Munkács (Mukacseve) népességének pedig 73,4%-a (12.686 fő) volt magyar többségű.⁴⁴

Gömör és Kis-Hont vármegye a magyar-szlovák nyelvhatáron fekvő törvényhatóság nyolc járásra és két rendezett tanácsú városra tagolódott. A trianoni békediktátum nyelvi-etnikai viszonyokat figyelmen kívül hagyta, ezért történhetett, hogy az elcsatolt 255 község közül 131

42 Uo.

43 A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912: 208-209.

44 Uo. 208-217.

településen magyar többséget regisztráltak. Ugyanakkor a két rendezett tanácsú város, az egykori bányaváros, az akkor magyar többségű Rozsnyó (Rožňava) és a vármegye székhelye, Rimaszombat (Rimavská Sobota) is határainkon kívül rekedt.⁴⁵

A jobbára szlovákok által lakott – korábban jelentős Rákóczi birtokoknak otthont adó – Sáros vármegye, a „magyar Gascogne”,⁴⁶ hét járásra, illetve 376 községre, valamint három rendezett tanácsú városra tagolódott. A teljes vármegyét Csehszlovákiához csatolták. A falvak között nem volt magyar többségű település, de néhány településen jelentősebb számban éltek magyarok. A rendezett tanácsú városok közül Bártfa (Bardejov) és Kisszeben (Sabinov) szlovák többségű volt, jelentősebb magyar kisebbséggel. Egyedül a vármegye székhelye, Eperjes (Prešov) rendezett tanácsú város volt relatív magyar többségű település (7.976 fő, 48,9%).

A jobbára szlovákok és szepesi szászok, ún. „cipszerek” által lakott Szepes vármegye nyolc járásra, illetve 206 községre, valamint további kilenc rendezett tanácsú városra oszlott. A magyarság csak egy faluban, Korompán (Krompachy) volt többségében. A rendezett tanácsú városok közül Gölcnibánya (Gelnica), Késmárk (Kežmarok) és Poprád (Poprad) német, Igló (Spišská Nová Ves), Leibic (Lubica), Szepesbéla (Spišská Belá), Szepesolaszi (Spišské Vlchy), Szepesvárálja (Spišské Podhradie), valamint a vármegye székhelye, a „fekete város”, Lőcse (Levoča) szlovák többségű településnek számított. A városokban a magyarság is jelentősebb számban képviselte magát. A vármegye területéből 195 km² – 13 falu – Lengyelország része lett, nagyobb hányada viszont Csehszlovákiához került.⁴⁷

A jobbára ruszinok, illetve szlovákok, valamint kisebb részben magyarok által lakott Ung vármegyéből mindössze két település

45 Uo. 224-233.

46 Utalás Bayer Zsolt írására (2000). Sáros vármegye, a magyar Gascogne: http://mno.hu/migr_1834/saros-varmegye-a-magyar-gascogne-848137 (Letöltés ideje: 2016. október 22.)

47 Edelényi-Szabó, 1928: 15., 38.

(Győröcske és Záhony), illetve 16 km² maradt az anyaországnál. Ung vármegye hat járásra, illetve 207 községre, valamint egy rendezett tanácsú városra, Ungvárra (Uzshorod) oszlott. Az elcsatolt 205 községből 52 számított magyar többségűnek. Ung vármegye székhelye, Ungvár magyar többségű (13.590 fő, 80,3%) rendezett tanácsú város volt.

Az északon szlovákok, illetve ruszinok, a déli részén pedig magyarok által lakott Zemplén vármegyét a trianoni békediktátum kettévágta. Az egykori vármegye területének nagyobb hányada Csehszlovákiához került. Zemplén vármegye 12 járásra, illetve 449 községre és egy rendezett tanácsú városra, Sátoraljaújhelyre oszlott. A trianoni békediktátum mindössze 75 községet, valamint a vármegye székhelyét, Sátoraljaújhely városát hagyta Magyarországnál.⁴⁸ Az elcsatolt 374 falu közül 69 település volt magyar többségű.

Közjogi alkatrész, ország rész, törvényhatóság	Magyar uralom alatt álló terület a trianoni béke		A béke következtében Magyarországtól elszakított		
	előtt	után	összes terület	területből jutott	
				Csehszlová- kiának	Lengyel- országnak
négyzetkilométer					
Abauj-Torna vármegye	3.223	1.672	1.551	1.551	–
Kassa t.jv.	94	–	94	94	–
Bereg vármegye	3.786	459	3.327	3.327	–
Borsod vármegye	3.576	3.576	–	–	–
Miskolc t.jv.	53	53	–	–	–
Gömör és Kishont vármegye	4.279	318	3.961	3.961	–
Sáros vármegye	3.652	–	3.652	3.652	–
Szepes vármegye	3.654	–	3.654	3.459	195
Ung vármegye	3.230	16	3.214	3.214	–
Zemplén vármegye	6.282	1.775	4.507	4.507	–
Összesen	31.829	7.869	23.960	23.765	195

4. táblázat: A Tisza jobb partjának vármegyéi és törvényhatósági jogú városai⁴⁹

48 Sátoraljaújhely egy településrésze, a Ronyva patak bal partján fekvő Tótújhely (Slovenské Nové Mesto) Csehszlovákiához került.

49 A 4. táblázat forrása: Edelényi-Szabó, 1928: 15.

A Tisza bal partjának országrésze nyolc vármegyét, illetve három törvényhatósági jogú várost foglalt magába. Területe 43.338 km² volt, melyből mindössze 16.066 km² (37,1,7%) maradt az anyaországnál. A trianoni békediktátum érintetlenül hagyta a jelentős számú szlovákságnak is otthont adó, magyar többségű Békés vármegyét. Ugyanakkor a magyarok lakta Hajdú vármegyét és annak székhelyét, Debrecen törvényhatósági jogú várost sem csonkította meg.⁵⁰

A 17 járásra, illetve 490 községre és egy törvényhatósági jogú városra tagolódó Bihar vármegye nagyobb hányada Romániához került. A községek közül 339 volt román, 145 magyar, hat szlovák és egy német többségű település. A trianoni békediktátum Magyarországnál mindössze 59 községet hagyott. A vármegye székhelye, Nagysándor József (1803-1849) aradi vértanú szülővárosa, Nagyvárad (Oradea) törvényhatósági jogú város népességének 91%-a, azaz 58.421 fő volt magyar anyanyelvű személy.⁵¹

A sóbányászatáról híres, zord Máramaros vármegye az egyik legnagyobb, ugyanakkor az egyik legkisebb népsűrűséggel rendelkező magyarországi vármegye volt. A trianoni békediktátum a vármegyét elszakította Magyarországtól; Románia, valamint Csehszlovákia között osztotta fel. A vármegye tíz járásra, illetve 156 községre, valamint egy rendezett tanácsú városra oszlott. A vármegye 156 községe közül mindössze tíz volt magyar többségű falu. A vármegye székhelye, Máramarossziget (Sighetu Marmăției) rendezett tanácsú város szintén magyar többségű településnek számított (82,1%).

A jórészt magyarok által lakott, történelmi Szabolcs vármegye területéből 69 km²-t csatoltak el; három magyar település, Eszeny (Esen'), Szalóka (Solovka) és Tiszaágtelek (Tyzsaahtelek) Csehszlovákiához került.

Szatmár vármegye 10 járásból, illetve 304 községből, valamint három rendezett tanácsú városból, továbbá egy törvényhatósági jogú

50 Edelenyi-Szabó, 1928: 16.

51 A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912: 296-297.

városból állt. A trianoni békeszerződés három részre osztotta, 96 község Magyarországnál maradt, egy magyar többségű település – Nagypalád (Velika Palad') – Csehszlovákiához került, valamint 207 község és a városok Románia részei lettek. A magyar többségű község száma 164 volt, melyből 67 magyar többségű települést csatoltak Romániához, illetve egyet Csehszlovákiához. A három – Romániához került – rendezett tanácsú város magyar többségűnek számított; a román falvaktól körülölelt Felsőbánya (Baia Sprie) 93,8%-os, Nagybánya (Baia Mare) 77,6%-os, illetve a vármegye székhelye, Nagykároly (Carei) 98,1%-os magyar többséget mutatott.⁵²

Szatmárnémeti (Satu Mare) törvényhatósági jogú város magyar többségű település volt. A 34.892 fős népességszámából 33 094 fő (94,9%) volt magyar anyanyelvű személy.

A történelmi Szilágy vármegye területe Romániához került. A hat járásra, illetve 239 községre, valamint két rendezett tanácsú városra osztott vármegye népességének 37,9%, azaz 87 312 fő vallotta magát magyar anyanyelvűnek. A magyar többségű községek száma 60 volt, illetve két rendezett tanácsú város, a vármegye székhelye, Zilah (Zalău) (92,7%), valamint Szilágysomlyó (Șimleu Silvaniei) (87,6%) is magyar többségű városoknak számítottak.

Az egykori Ugocsa vármegye a történelmi Magyarország egyik legkisebb vármegyéje volt. Két járásra, illetve 70 községre tagolódott. A magyar többségű települések száma 34 volt, melyek közé a vármegye székhelye Nagyszőlős (Vinogradiv) is tartozott. A vármegye teljes területe Csehszlovákiához, valamint Romániához került. Elgondolkodtató, hogy a magyar anyanyelvűek a népesség – relatív többségét – 46,5%-ot, azaz 42.677 főt tettek ki, ezzel a legjelentősebb népcsoport volt a vármegye nemzetiségei között.

52 Uo. 310-321.

Közigazgatási körzet, országos törvényhatóság	Magyar uralom alatt álló terület a trianoni béke		A béke következtében Magyarországtól elszakított		
	előtt	után	összes terület	területből jutott	
				Csehszlovákiának	Romániának
négyzetkilométer					
Békés vármegye	3.670	3.670	–	–	–
Bihar vármegye	10.609	2.754	7.855	–	7.855
Nagyvárad tjt.	48	–	48	–	48
Hajdú vármegye	2.386	2.386	–	–	–
Debrecen tjt.	957	957	–	–	–
Szabolcs vármegye	4.637	4.568	69	69	–
Máramaros vármegye	9.716	–	9.716	7.202	8.283
Szatmár vármegye	6.104	1731	4.373		
Szatmárnémeti tjt.	183	–	183		
Ugocea vármegye	1.213	–	1.213		
Szilágy vármegye	3.815	–	3.815	–	3.815
Összesen	43.338	16.066	27.272	7.271	20.001

5. táblázat: A Tisza bal partjának vármegyei és törvényhatósági jogú városai⁵³

A Tisza-Maros szögének országos részét öt vármegyé, illetve négy törvényhatósági jogú várost foglalt magába. Területe 36 285 km² volt, melyből mindössze 1.997 km² (5,5%) maradt az anyaországnál.

A jobbára románok által lakott történelmi Arad vármegyét a trianoni békediktátum megcsonkította. Az Eleki járásból mindössze öt település maradt az anyaországnál. A vármegye tíz járásra, illetve 217 községre oszlott, valamint egy törvényhatósági jogú város egészítette ki. A Romániához csatolt 212 település közül mindössze 24 település volt magyar többségű. A vármegye székhelye, a „vértanúk városa”, Arad (Arad) törvényhatósági jogú város magyar többségű (73%, 46.085 fő) településnek számított. A vármegye népességéből – Araddal együtt – mindössze 30 % (124.215 fő) volt magyar anyanyelvű személy.⁵⁴

⁵³ Az 5. táblázat forrása: Edelenyi-Szabó, 1928: 16.

⁵⁴ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912: 332-341.

A négy járásra, illetve 28 településre és egy rendezett tanácsú városra (Makó) osztott magyar többségű Csanád vármegyétől négy települést szakított el a trianoni békeszerződés. Romániához került a szlovák többségű Nagylak (Nădlac), a románajkú Sajtény (Șeitin), valamint a magyar többségű Kisiratos (Dorobanți) és Tornya (Turnu).⁵⁵

A „román tengernek” tekinthető, hatalmas Krassó-Szörény vármegyéből két település került a délszláv államhoz, a szerbajkú Krassószombat (Banatska Subotica) és a magyarok lakta Udvarszállás (Dobričevo). A többi – jobbára román, kisebb részben német, szerb, cseh, illetve krassován – 360 község Romániához került. A Romániához került községek közül mindössze hat település volt magyar többségű. A vármegyéhez tartozott még két rendezett tanácsú város is. Karánsebes (Caransebeș) román, a vármegye székhelye, Lugos (Lugoj) relatív magyar többségű városnak (6.875 fő, 34,7%) számított. A vármegye népességének mindössze 7,3%-a (33.787 fő) volt magyar anyanyelvű személy.

A történelmi Temes vármegye nagyjából Romániához, kisebb részt a délszláv államhoz került. Lakosai többnyire románok, németek, illetve szerbek voltak, kisebb részben pedig magyarok. Temes vármegye 11 járásra, illetve 222 községre, valamint egy rendezett tanácsú és két törvényhatósági jogú városra tagolódott. A 222 falu közül mindössze kilenc volt magyar többség, azonban ennél több településen képzett jelentős kisebbséget a magyarság. A rendezett tanácsú város, Fehértemplom (Bela Crkva), valamint a két törvényhatósági jogú város, Versec (Vršac) és a vármegye székhelye, Temesvár (Timișoara) német többségű városok voltak, jelentős számú magyarsággal, továbbá román, illetve szerb kisebbséggel.⁵⁶

A történelmi Torontál vármegye jobbára szerbek, illetve németek által lakott törvényhatóság volt, kisebb számban magyarok, valamint románok és szlovákok is lakták. A vármegye 14 járásra, illetve 210

55 Uo. 340-343.

56 Borovszky, 1914: 21-128, 129-150.

községre, valamint két rendezett tanácsú és egy törvényhatósági jogú városra oszlott. A trianoni békediktátum mindössze nyolc falut hagyott az anyaországnál. Az elcsatolt 202 községből mindössze 38 falu volt magyar többségű, azonban sok település rendelkezett jelentős magyar kisebbséggel. A két rendezett tanácsú városból, Nagyikinda (Kikinda) szerb, a vármegye székhelye, Nagybecskerek (Zrenjanin) pedig relatív magyar többségű városnak (9.148 fő, 35,2%) számított. A szerb főváros, Belgrád (Beograd) közelében fekvő törvényhatósági jogú város, Pancsova (Pančevo) szerb többségű, jelentős német kisebbséggel rendelkező település volt. Kisebb számban magyarok is lakták.⁵⁷

Közjogi alkatrész, ország rész, törvény- hatóság	Magyar uralom alatt álló terület a trianoni béke		A béke következtében Magyarországtól elszakított		
	előtt	után	összes terület	területből jutott	
				Romániának	Szerb-Hor- vát-Szlovén Királyságnak
négyzetkilométer					
Arad vármegye	5.936	270	5.666	5.666	–
Arad t.j.v.	112	–	112	112	–
Csanád vármegye	1.714	1.469	245	245	–
Krassó-Szörény vármegye	11.074	–	11.074	18.393	9.872
Temes vármegye	7.151	–	7.151		
Temesvár t.j.v.	85	–	85		
Versec t.j.v.	197	–	197		
Torontál vármegye	9.903	258	9.645		
Pancsova t.j.v.	113	–	113		
Összesen	36.285	1.997	34.288	24.416	9.872

6. táblázat: A Tisza–Maros szögének vármegyei és törvényhatósági jogú városai⁵⁸

⁵⁷ Borovszky, 1912: 52-261.

⁵⁸ Az 6. táblázat forrása: Edelenyi-Szabó, 1928: 16.

A Királyhágón túli országrész Erdély területét jelentette, mely teljes egészében a Román Királysághoz került. Annak ellenére, hogy egy homogén, magyar tömböt – a Székelyföldet –, valamint más, kisebb-nagyobb, magyarok által lakott területet (pl.: Kalotaszeg, Aranyosszék) is magába foglalt. A magyarság mellett más népcsoportnak is otthont adott Erdély, így például az erdélyi szászoknak. A Királyhágón túli térség 15 vármegyét és két törvényhatósági jogú várost – Kolozsvárt (Cluj-Napoca) és Marosvásárhelyt (Târgu Mureș) – ölelt fel. A 15 vármegye összesen 2.321 községnek, továbbá 27 rendezett tanácsú, illetve két törvényhatósági jogú városnak adott otthont.⁵⁹

A történelmi Alsó-Fehér vármegye nyolc járásra, illetve 175 községre, valamint négy rendezett tanácsú városra tagolódott. A magyar többségű falvak száma 15 volt, valamint Gyulafehérvár (Alba Iulia) (45%), illetve a vármegye székhelye, Nagyenyed (Aiud) (75%) rendezett tanácsú városokban regisztráltak magyar többséget. A román többségű községek száma 157 volt, továbbá két rendezett tanácsú városban (Abrudbánya (Abrud), Vízakna (Ocna Sibiului)) is román többséget mutattak ki. Három falu német (szász) többségű volt. A vármegye népességének 17,6%-a, azaz 39.107 fő vallotta magát magyar anyanyelvűnek.⁶⁰

A szász Beszterce-vidékből (Nösnerland) létesült Beszterce-Naszód vármegye négy járásra, illetve 97 községre és egy rendezett tanácsú városra tagolódott. Magyar többségű település mindössze öt község volt, további 67 község volt román többségű, valamint 26 faluban regisztráltak német (szász) többséget. A vármegye székhelye, Beszterce (Bistrița) német (szász) többségű város volt. A vármegye népességének 8,4%-a, azaz 10.737 fő vallotta magát magyar anyanyelvűnek.⁶¹

A szász Barcaságból (Burzenland) alakult Brassó vármegye három járásra, illetve 23 községre, valamint egy rendezett tanácsú városra

59 A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912: 372-459.

60 Uo. 372-379.

61 Uo. 380-383.

tagolódott. A magyar többségű falvak száma kilenc, a románoké négy, a német (szász) falvaké tíz volt. A vármegye székhelye, az egykori szász város, Brassó (Braşov) magyar többségű városnak (43,4%) számított. A vármegye népességének 35%-a, azaz 35.372 fő vallotta magát magyar anyanyelvűnek.⁶²

A magyar ajkú Csík vármegye öt járásra, illetve 61 községre, valamint két rendezett tanácsú városra tagolódott. A magyar falvak száma 55 volt, továbbá a vármegye székhelye, Csíkszereda (Miercurea Ciuc) (97%), valamint Gyergyószentmiklós (Gheorgheni) (96%) rendezett tanácsú városok is magyar többségű településnek számítottak. A románok mindössze hat településen alkottak többséget. A vármegye népességének 86,4%-a, azaz 125.888 fő vallotta magát magyar anyanyelvűnek.

A románság fellegvára, Fogaras vármegye volt. A törvényhatóság négy járásra, illetve 86 községre, valamint a vármegye székhelyére, Fogaras (Făgăraş) rendezett tanácsú városra tagolódott. Magyar többségűnek csak Fogaras városa (51%) számított. A falvak közül 84 volt román, valamint kettő német (szász) többségű. A vármegye népességének 6,8%-a, azaz 6.466 fő volt magyar anyanyelvű.⁶³

A magyar ajkú – Kézdi-, Orbai- és Sepsi-székből alakult – Háromszék vármegye négy járásra, illetve 102 községre, valamint két rendezett tanácsú városra (Kézdivásárhely [Târgu Secuiesc], Sepsiszentgyörgy [Sfântu Gheorghe]) oszlott. A magyar községek száma 93 volt. Magyar többségűnek számította vármegye székhelye, Sepsiszentgyörgy (96,5%), valamint Kézdivásárhely (98,2%) is. A román többségű falvak száma mindössze kilenc volt. A vármegye népességének 83,4%-a, azaz 123.518 fő vallotta magát magyar anyanyelvűnek.⁶⁴

A többségében románok által lakott Hunyad vármegye tíz járásra, illetve 424 községre, valamint négy rendezett tanácsú városra tagolódott.

62 Gyémánt, 2015: 305.

63 A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912: 386-391.

64 A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912: 390-395.

A magyar többségű falvak száma mindössze 14 volt, ehhez jött még két rendezett tanácsú város, a vármegye székhelye, Déva (Deva) (67,3%), valamint a Hunyadi család ősi fészke, Vajdahunyad (Hunedoara) (54,4%). A románság 412 községben élt többségben, valamint két rendezett tanácsú városban, Hátszegen (Hațeg), valamint az egykor szász Szászvárosban (Orăștie) is. A vármegye népességének 15,5%-a, azaz 52.720 fő volt magyar anyanyelvű.⁶⁵

A meglehetősen „elegyes” Kis-Küküllő vármegye négy járásra, illetve 116 községre, valamint két rendezett tanácsú városra (Dicsőszentmárton (Târnăveni), Erzsébetváros (Dumbrăveni)) oszlott. A magyar többségű falvak száma 33, a románoké 61, a németeké (szászoké) 22 volt. Magyar többségűnek számított a vármegye székhelye, Dicsőszentmárton (72,7%), valamint az erdélyi örmények egyik erdélyi központja, Erzsébetváros (59,3%) is. A vármegye népességének 30,1%-a, azaz 34.902 fő volt magyar anyanyelvű.⁶⁶

A román többségű Kolozs vármegye nyolc járásra, illetve 233 községre, valamint egy rendezett tanácsú városra és egy törvényhatósági jogú városra oszlott. A községek közül 42 volt magyar, 187 román, illetve négy német (szász) többségű. A rendezett tanácsú város, Kolozs (Cojocna) magyar többségű (54,9%) volt, akárcsak Kolozsvár törvényhatósági jogú város (83,4%). A vármegye népességének 26,9%-a, azaz 60.735 fő vallotta magát magyar anyanyelvűnek. „Kincses” Kolozsvár törvényhatósági jogú város népességének 83,4%-a, azaz 50.704 fő volt magyar anyanyelvű személy.⁶⁷

A jobbára magyar ajkú Maros-Torda vármegye öt járásra, illetve 204 községre, egy rendezett tanácsú városra és egy törvényhatósági jogú városra oszlott. A községek közül 130 volt magyar, 71 román és három német (szász) többségű. Szászrégen (Reghin) rendezett tanácsú város német (szász) többségű volt. A vármegye népességének 57,4%-a, azaz 111.376 fő vallotta magát magyar anyanyelvűnek. A Székelyföld

65 Uo. 394-409.

66 Uo. 408-413.

67 Uo. 414-423.

legjelentősebb városa, Marosvásárhely törvényhatósági jogú város népességének 89,3%-a, azaz 22.790 fő volt magyar anyanyelvű.⁶⁸

A német (szász) többségű, egykori szász székekből szervezett Nagy-Küküllő vármegye öt járásra, illetve 123 községre, valamint két rendezett tanácsú városra tagolódott. A községek közül 11 volt magyar, 42 román és 70 német (szász). A két rendezett tanácsú város, Medgyes (Mediaș) és a vármegye székhelye, Segesvár (Sighișoara) német (szász) többségű városok voltak. A vármegye népességének 12,4%-a, azaz 18.474 fő volt magyar anyanyelvű személy.⁶⁹

Az egykori szász Szebenzékből kialakított⁷⁰ Szeben vármegye hat járásra, illetve 86 községre, valamint két rendezett tanácsú városra (Nagyszeben [Sibiu], Szászsebes [Sebeș]) oszlott. A román többségű községek száma 66, a német (szász) többségűeké pedig 20 volt. Magyar többségű település a vármegyében nem volt. A vármegye székhelye, Nagyszeben német (szász), Szászsebes városa pedig román többségű városnak számított. A vármegye népességének 5,7%-a, azaz 10.159 fő vallotta magát magyar anyanyelvű személynek.⁷¹

Szolnok-Doboka vármegye nyolc járásra, illetve 317 községre, valamint két rendezett tanácsú városra tagolódott. A községek közül 25 volt magyar, 289 román és három volt német többségű. A vármegye székhelye, Dés (Dej) rendezett tanácsú város magyar többségű település volt (70%), akárcsak az erdélyi örmények egyik erdélyi központja, Szamosújvár (Gherla) városa (67,5%) is. A vármegye népességnek 20,7%-a, azaz 52.181 fő volt magyar anyanyelvű személy.⁷²

Az egykori Torda vármegye jelentős részéből és a jobbára székelemek lakta Aranyosszékből kialakított⁷³ Torda-Aranyos vármegye hat

68 Uo. 422-429.

69 A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912: 430-435.

70 Edelenyi-Szabó, 1928: 46, 54.

71 A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912: 434-439.

72 Uo. 438-449. pp.

73 Edelenyi-Szabó, 1928: 54-55.

járásra, illetve 139 községre és egy rendezett tanácsú városra tagolódott. A magyar többségű községek száma 26, a románoké 113 volt. A vármegye székhelye, az erdélyi vallásszabadság (1568) kihirdetéséről híres Torda (Turda) rendezett tanácsú város magyar többségű településnek számított (71,9%). A vármegye népességének 25,6%-a, azaz 44.630 fő volt magyar anyanyelvű személy.⁷⁴

A magyarok lakta, Udvarhelyszékből alakult Udvarhely vármegye négy járásra, illetve 135 községre, valamint egy rendezett tanácsú városra oszlott. A magyar többségű községek száma 129, a románoké és németeké (szászoké) mindössze három-három volt. A vármegye székhelye, Székelyudvarhely (Odorheiu Secuiesc) rendezett tanácsú város magyar többségű településnek számított (96,5%).⁷⁵ Udvarhely vármegye az egyik leghomogénebb, magyarok által lakott térség volt.

74 A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912: 448-455.

75 Uo. 454-459.

Közjogi alkatrészes, országgrészes, törvényhatóság	Magyar uralom alatt álló terület a trianoni béke		A béke következtében Magyarországtól elszakított	
	előtt	után	összes terület	területből jutott
				Romániának
	négyzetkilométer			
Alsó-Fehér vármegye	3.646	–	3.646	3.646
Beszterce-Naszód vármegye	4.333	–	4.333	4.333
Brassó vármegye	1.492	–	1.492	1.492
Csik vármegye	5.064	–	5.064	5.064
Fogaras vármegye	2.444	–	2.444	2.444
Háromszék vármegye	3.889	–	3.889	3.889
Hunyad vármegye	7.809	–	7.809	7.809
Kis-Küküllő vármegye	1.724	–	1.724	1.724
Kolozs vármegye	4.844	–	4.844	4.844
Kolozsvár tjt.	162	–	162	162
Maros-Torda vármegye	4.169	–	4.169	4.169
Marosvásárhely tjt.	34	–	34	34
Nagy-Küküllő vármegye	3.337	–	3.337	3.337
Szeben vármegye	3.619	–	3.619	3.619
Szolnok-Doboka vármegye	4.786	–	4.786	4.786
Torda-Aranyos vármegye	3.514	–	3.514	3.514
Udvarhely vármegye	2.938	–	2.938	2.938
Összesen	57.804	–	57.804	57.804

7. táblázat: A Királyhágón túli vármegyék és törvényhatósági jogú városok⁷⁶

A Magyar Szent Korona országainak második alkotóeleme, Horvát-Szlavónország volt. A horvátokkal már I. (Szent) László uralkodásától (1077-1095) fogva közös államban éltünk. Szent lovagkirályunk

76 A 7. táblázat forrása: A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása. I. rész, A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1912: 13.

alapította – 1093-ban – a zágrábi püspökséget, mely 1852-ben – IX. Piusz pápa (1846-1878) „Ubi Prium Placuit” című bullájával – érsekségi titulusra emelkedett.⁷⁷ Horvát-Szlavónország a Magyar Királyság „társországa” volt.

Horvát-Szlavónország teljes területe az újonnan létrejött Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett. A magyarság népességszáma a „társországban” – a törvényhatósági jogú városok magyarságával együtt – 105.948 fő volt.⁷⁸

A horvát-szlavón vármegyék magyarságának lélekszáma 95.721 fő volt. Súlypontja a nyolc vármegye közül Verőcze (14%, 33.927 fő), Szerém (6,9%, 27.523 fő), Pozsega (6,2%, 16.462 fő), illetve Belovár-Körös vármegyékre (4,3%, 14.224 fő) esett. Zágráb (0,4%, 2.040 fő), Varasd (0,2%, 624 fő), valamint a tengerparti Modrus-Fiume (0,4%, 899 fő) és Lika-Korbava vármegyék (0,01%, 22 fő) elenyésző magyarsággal rendelkeztek.⁷⁹

A törvényhatósági jogú városok tekintetében a magyarság lélekszáma 10.227 főt tett ki. A legtöbb magyar Zágrábban (Zagreb) (5,1%, 4.028 fő), majd Eszéken (Osijek) (11,9%, 3.729 fő), továbbá Zimonyban (Zemun) (11,7%, 1.999 fő), végül Varasdon (Varaždin) (3,5%, 471 fő) élt.⁸⁰

77 Diós István – Viczián János (szerk.), 2010: 318.

78 A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912: 23.

79 Uo. 460-485.

80 Uo. 460-485.

Közigazgatási egység, országrészt, törvényhatóság	Magyar uralom alatt álló terület a trianoni béke		A béke következtében Magyarországtól elszakított	
			összes terület	területből jutott Szerb-Horvát-Szlovén Királyságnak
	előtt	után		
	négyzetkilométer			
Belovár-Kőrös vármegye	5.070	–	5 070	5 070
Lika-Korbava vármegye	6.211	–	6 211	6 211
Modrus-Fiume vármegye	4.879	–	4 879	4 879
Pozsega vármegye	4.929	–	4 929	4 929
Szerém vármegye	6.810	–	6 810	6 810
Zimony tjt.	56	–	56	56
Varasd vármegye	2.440	–	2 440	2 440
Varasd tjt.	67	–	67	67
Verőcze vármegye	4 810	–	4 810	4 810
Eszék tjt.	57	–	57	57
Zágráb vármegye	7 145	–	7 145	7 145
Zágráb tjt.	67	–	67	67
Összesen	42 541	–	42 541	42 541

8. táblázat: Horvát-Szlavónország vármegyéi és törvényhatósági jogú városai⁸¹

A Magyar Szent Korona országainak harmadik alkotórésze a 21 km² kiterjedésű Fiume város és kerülete volt. Fiume városa – 1779-től egészen 1918-ig kisebb megszakításokkal – a Magyar Királyság tengeri kikötője volt az Adriai-tenger partján. A város speciális jogállással rendelkezett a Magyar Szent Korona országrészeként. Élén magyar kormányzó állt. Az egyesült főváros, Budapest után – a tengeri hajózásnak és a kikötő kiépítésének köszönhetően – Fiume (Rijeka) volt

81 A 8. táblázat forrása: A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása. I. rész, A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1912: 13.

a második legdinamikusabban fejlődő város a dualizmus idején, a Magyar Szent Korona országnak városai közül.⁸² Az 1870-től kiépített – személy- és teherhajózásra egyaránt kiválóan alkalmas – kikötő, az ezzel kapcsolatban álló forgalmi és kereskedelmi intézkedések jelentős mértékben előmozdították Fiume város és kerületének nagyfontosságú és világforgalmi helyé válását. Az ország belső részeivel az 1874-ben kiépített Fiume-Károlyváros (Karlovac) vasútvonal kötötte össze, mely egészen az ország szívéig, Budapestig (és azon túl) tette lehetővé a világ különböző pontjairól érkező áruk Magyarországon történő értékesítését. Ugyanakkor ezen a vasútvonalon és Fiumén keresztül értékesítették világszerte a magyar föld kiváló terményeit is. A gazdasági fejlesztésekben „oroszlánrésze” volt Baross Gábornak (1848-1892), a „vasminiszternek”, aki európai szintűvé emelte a magyar közlekedésügyet, a tengerhajózást, a kereskedelmet, illetve a postaügyet is. Nem csodálkozhatunk azon, hogy a fiumei kikötő a mai napig róla van elnevezve.⁸³

A trianoni békediktátum értelmében Fiume város és kerülete Olaszországhoz került. A népesség száma 49.806 fő volt, melynek többsége olasz anyanyelvű volt. A magyar anyanyelvű népesség 6.493 főt (13%) tett ki.⁸⁴

82 Borovszky, 1897: 89.

83 A fiumei kikötő névadója: Baross Gábor. Baross Magyar Kultúrkör, Fiume. Magyarok Horvátországban, Horvát-Magyar Európai Panoráma: <http://hmep.eu/hu/magyarok-horvatorszagban/288-a-fiumei-kikoet-nevadojabaross-gabor-.html> (Letöltés ideje: 2016. október 28.)

84 A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912.

1. ábra: A Magyar Szent Korona országainak közigazgatási egységei (1876-1918)⁸⁵

1.1. Az erdélyi magyarság

Románia az 1920. június 4-én megkötött trianoni békeszerződés alapján – Erdély, a Partium és a Bánság keleti részének hozzácsatolásával – nyerte el mai nyugati határait.

⁸⁵ Az 1. ábra forrása: Osztrák-Magyar Monarchia vármegyéi a XX. század elején: <http://lazarus.elte.hu/hun/maps/1910/vmlista.htm> (Letöltés ideje: 2016. október 28.)

Erdély⁸⁶ földrajzilag Közép-Európában, a mai Románia észak-nyugati részén fekszik. A mai Romániában Erdély néven ismert terület több mint a történelmi Erdély, hiszen magába foglalja a Partiumot – vagyis az egykori Magyar Királyság „részeit” – és a Bánság keleti felét is. Ezen térségek nélkül a történelmi Erdély területe 57.804 km². Erdély, a Partium és a Bánság keleti része összesen megközelítőleg 103.093 km².

Napjainkban, a Romániában élő magyarság jobbára az egykor Magyarországhoz tartozó területen él – a románon kívül – 12 másik népcsoporttal együtt, ezek aránya azonban két kivétellel – cigányok és németek (szászok és svábok) – nem éri el az 1%-ot.

A magyar nemzetiségűek száma Erdélyben a lakosság közel 20%-át (17,8%) teszi ki. Elsősorban Székelyföldön, a történelmi Csík, Háromszék, Maros-Torda és Udvarhely vármegyék területén (a mai Hargita, Kovászna és Maros megyében) alkot zárt tömböt, mely az erdélyi magyarság közel 40%-át tömöríti. Itt a román lakosság számaránya általában nem haladja meg a 12-15%-ot (Székelyudvarhelyen és környékén pl. alig 2%). Az erdélyi magyarság közel 30%-a él a magyar határ mentén a Partiumban, 16-18%-a Közép-Erdélyben, 18-20%-a pedig interetnikus diaszpórában.⁸⁷ Erdélyen kívül Moldvában élnek jelentősebb számban magyarok, a moldvai csángók, valamint egy kisebb magyar közösség Bukarest (București) városában is él.

86 Az első dokumentum, amely Erdélyre hivatkozik, 1075-ből származik, ami „*Ultra siluam*”-ként, vagyis „*az erdőn túl*” formában nevezi Erdélyt. Ugyanezen században kezdtek a területre „*Partes Transsylvaniae*” módon hivatkozni (Legenda Sancti Gerhardi, 12. század első felében), ami „az erdőn túli részeket” jelenti, és ezt a kifejezést használták a Magyar Királyságon belül is. A latin helyett a köznyelvben az „*Erdőelve*” kifejezést is elterjedten használták. Ennek első dokumentálása Anonymus 12. századi krónikája (*Gesta Hungarorum*) mely „*Erdeuelu*”-t említi. A magyar elnevezést németre is lefordították: az „*Überwald*” (über Walt) kifejezés számos 13. és 14. századi dokumentumban olvasható. Később a németek saját elnevezéssel „*Siebenbürgen*nek” nevezték a területet. A román „*Ardeal*” név először egy 1432-ben keltezett dokumentumban olvasható „*Ardeliu*” néven, ami nyilvánvalóan a magyar „Erdély” szóból alakult ki, és nincs köze a román „*deal*” (domb) elnevezéshez.

87 Az egykori Határon Túli Magyarok Hivatalának honlapja: www.htmh.hu. (Letöltés ideje: 2006. május 12.)

A román állam mintegy hét évtizedes betelepítési politikájának eredményeként – amely előbb Erdély középső részei, majd a magyar határ melletti területek etnikai összetételét változtatta meg – a magyarság számaránya csökkenőben van, bár a 1989-es romániai változásokat követően lelassult az iparosítással összefüggő, felülről irányított betelepítési folyamat. Ennek következményei elsősorban az erdélyi városokban szembetűnő: a magyarság egyes kulturális központjai (Kolozsvár, Nagyvárad, Marosvásárhely stb.) mára többségében románok által lakott településekké váltak. 1992-ben összesen 175 olyan település volt Erdélyben, ahol a magyar etnikum aránya meghaladta az 50%-ot. 2002-re, illetve 2011-re ez a részarány tovább csökkent.

A 20. század első felében a romániai magyar lakosság számának növekedése lelassult, majd a Székelyföld kivételével – ahol a születések száma meghaladta a halálozásokét – a magas halandóság miatt a népesség fogyása volt jellemző. Az Erdélyen kívül (Partium, Bánság) élő magyarok körében jelentősebb a csökkenés. Jelentősen hozzájárult a magyar ajkú lakosság lélekszámának apadásához az elvándorlási folyamat is.⁸⁸

Az 1977-1992 közötti időszakban a romániai magyarság száma 1.712.000 főről 1.625.000 főre fogyott, miközben a természetes szaporulata pozitív – kb. 85 ezer fő – volt. Az „elveszett” 173.000 főből a külső migrációs veszteség (kivándorlás) Veres Valér szerint 112.000 fő volt, s mintegy 62 ezer fő volt az, akiknek nagyobb része asszimilálódott. (A többi Nyugatra vándorolt, s regisztrálatlan maradt.)⁸⁹

Míg az 1992. évi román népszámlálás hivatalos adatai szerint a Romániában magukat magyar nemzetiségűnek valló lakosok száma 1.624.959 fő volt, addig a becsült adatok szerint a magyar nemzetiségűek száma meghaladja az 1,8 millió főt. A 2002-es román népszámlálás adatai szerint a magyar nemzetiségűek lélekszáma 1.431.807 főre csökkent, a becsült számuk pedig, 1,6 millió fő körül lehet. A részarányt

88 Horváth, 2003: 80.

89 Veres, 2002.

tekintve a romániai magyar nemzetiségűek százalékos aránya az összlakosságon belül 7,1%-ról 6,6%-ra esett vissza. Más nemzetiségek aránya is csökkent, a román többségi lakosságé pedig, 89,5%-ról 91%-ra növekedett.

A romániai magyarság közel 200 ezer fős fogyását a három fő tényező között hozzávetőlegesen 50-40-10% arányban osztja meg, számszerűsítve: migrációs veszteség kb. 90 ezer fő, természetes fogyás kb. 80 ezer fő, asszimiláció kb. 20 ezer fő, összesen kb. 190 ezer fő. Az 1992-ben 705 ezer fős falusi magyarság fogyása 34 ezer fő volt, a városiak 899 ezerről 153 ezer fővel fogytak meg 2002-re.

A 2011. évi román népszámlálás szerint 1.227.623 fő élt Romániában, aki magyar nemzetiségűnek vallotta magát. Ez az érték Románia népességének 6,1%-át jelentette. A két magyar többségű megye továbbra is Hargita (82,9%) és Kovászna (71,6%) volt. További jelentős magyar közösségek éltek még Maros (36,5%), Szatmár (32,7%), Bihar (24%), Szilágy (22,4%) és Kolozs megyékben (15%).⁹⁰

A romániai magyarság többsége – 1.216.666 fő – Erdély, a Partium és a Bánság keleti részén, a fennmaradó kisebb rész (10.957 fő) az egykori román fejedelemségek, Moldva és Havasalföld területén élt.⁹¹

A 2011. évi román népszámlálás nemzetiség és anyanyelvi adatai szerint a magyarság legjelentősebb csökkenése a bánsági megyékben (Krassó-Szörény és Temes megyék), valamint az erdélyi Hunyad és a partium-i Arad megyékben tapasztalható. Ezekben a megyékben a történelmi múltban is kisebb számú volt a magyarság száma, ugyanakkor

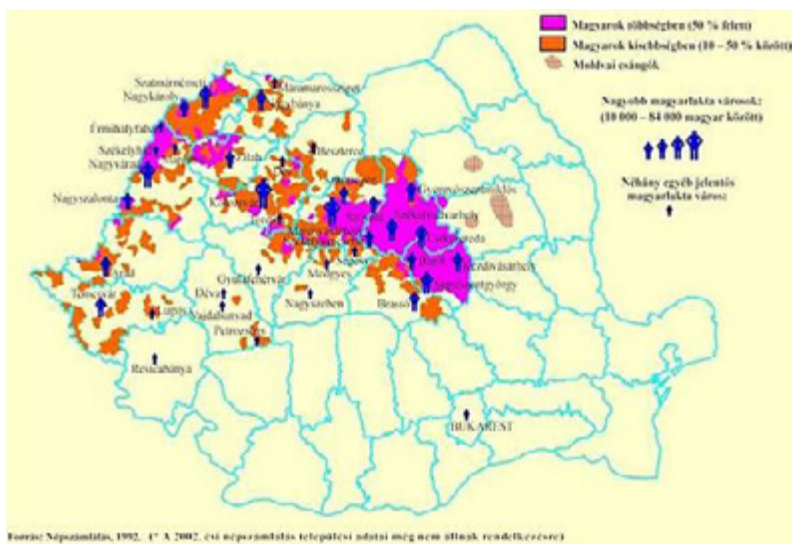
90 Population Statistics of Eastern Europe: <http://pop-stat.mashke.org/romania-ethnic-comm2011.htm> (Letöltés ideje: 2011. október 21.)

91 Az egykori román fejedelemség, Moldva területén ugyanakkor moldvai csángókkal is találkozhatunk, akik nem feltétlenül jelennek meg a magyar nemzetiségüként a népszámlálási kérdőíveken, valamint vallási szempontból jobbra a katolikus felekezethez tartoznak. A moldvai csángók többnyire Bákó (Bacău), továbbá Iași, Neamț, valamint Vrancea megyékben képeznek jelentősebb közösségeket. Létszámukat nehéz megmondani, mivel a statisztikák és a becült értékek jelentősen eltérnek. Becslések szerint közel 40-50 ezer főre tehető a magyarul beszélő moldvai csángók száma. Bakk-Dávid Tímea: 43 ezren beszélnek még magyarul a moldvai csángó falvakban. Transindex.ro portál: <http://itthon.transindex.ro/?cikk=13851> (2016. október 31.)

jelentős román lakosság élt a térségben. A szóránymagyarság jövőképe meglehetősen rossz.

A demográfiai lélekszámapadás továbbra is az elvándorlás, továbbá – főképp a szóránymagyarságban és a kisebb partium-i és bizonyos erdélyi közösségekben (pl.: Észak-Erdély, Kolozsvár környéke, Küküllők vidéke) – az asszimiláció számlájára írható. Ugyanakkor a magyarság természetes fogyása is jelen van.

Érdekes sajátosság, hogy bár a magyarság száma 2002 és 2011 között is jelentősen csökkent, de az országos adatok tekintetében a magyarság aránya nem csökkent számottevően, a románság számottevő fogyása miatt.⁹²

2. ábra: A romániai magyarság területi elhelyezkedése⁹³

92 Veress Valér: A magyarok lélekszáma csökkent, de az országos arány alig változott. 2012. február 3. Transindex: <http://titthon.transindex.ro/?cikk=16486> (Letöltés ideje: 2016. október 21.)

93 A 2. ábra forrása: Stuttgarter-Magyarok.de: <http://stuttgarter-magyarok.de/hasznos/magyar-kisebbség> (Letöltés ideje: 2016. október 21.)

1.2. A felvidéki magyarság

A felvidéki magyarság a Szlovák Köztársaság területén él, melynek területe: 49 036 km². Településterületének jelentős része közvetlenül a magyar-szlovák határ szlovák oldalán helyezkedik el. A magyarság – közel 9.000 km²-es – nyelvterülete viszonylag egységes és folyamatos. A 2001., illetve a 2011. évi szlovák népszámlálás szerint a felvidéki magyarság legnagyobb tömbje Pozsonytól (Bratislava) Tótgyarmatig (Slovenské Ďarmoty) tart. Tótgyarmatnál és a szomszédos Erdőszelestyénnél (Selest'any) a nyelvi és az államhatár közel egybeesik. A második magyar tömb Erdőszelestyén után kezdődik. Kezdetben vékonyan, majd Gömörben (Gemery) némileg kiszélesülve öleli át a magyar határt. A második tömb Kassa városánál végződik. Kassa városától, pontosabban a Hernád folyótól egészen Tótújhelyig (Slovenské Nové Mesto) – amely település egykor a zempléni vármegyeszékhely, Sátoraljaújhely része volt –, a magyar-szlovák nyelvi és államhatár közel 50 km-en egybeesik. A harmadik magyar tömb Tótújhelytől az ukrán-szlovák határig terjed. Ehhez a tömbhöz tartozik a Bodroghköz, valamint az Ung-vidék magyarsága. A felvidéki magyarság jelen van még a Nyitra (Nitra) városa körüli kisebb-nagyobb falvakban (Zoboralja). Az ezeken a településeken élő magyarok szórványnt képeznek. A felvidéki magyarság – mint látható – három tömbben és egy szórványterületen él.⁹⁴

A 2001., illetve a 2011. évi szlovák népszámlálási adatok a szlovákiai magyarok drámai fogyásáról tanúskodnak. Míg 1991-ben még 567.296 fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek, ami Szlovákia lakosságának 10,7%-át tette ki, tíz évvel később ez a szám már csak 520.528 fő volt, ami 9,7%-os részaránynak felel meg. A 2011. évi szlovák népszámlálás szerint 458.467 fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek, mely érték az ország teljes népességének 8,5%-át tette ki. A 2011. évi szlovák népszámlálás azonban nemcsak a nemzetiséget, hanem az anyanyelvet és a nyilvánosan használt nyelvet és az otthon használt nyelvet is

94 Gyémánt – Szondi, 2005: 73-74.

tudakolta. Az anyanyelv tekintetében 508.714 fő (9,4%), a nyilvánosan használt nyelv esetében 391.577 fő (7,3%), az otthon használt nyelv tekintetében pedig 472.212 fő (8,7%) jelölte meg a magyar nyelvet.⁹⁵

A jelentős fogyást nem elsősorban a természetes népszaporulat csökkenése okozta. Nem jellemző a külföldre távozás sem, ezért a fogyás fő okaként a demográfusok két jelenséget jelöltek meg. Egyrészt azok a szlovákiai magyar fiatalok, akik a hetvenes-nyolcvanas években szlovák tanítási nyelvű iskolákba jártak, ennél fogva elveszítették kulturális kötődésüket, majd a magas fokú urbanizáció miatt szülőfalujukból, elköltözve gyökereiket is, az új közegben szlováknak vallották magukat és gyermekeiket, azaz asszimilálódtak. (Ez elsősorban a Csallóközből és a Mátjusföldről elszármazottakra vonatkozik.) Másrészt, a másik csoportot azok az identitásavarral küzdők alkotják, akik az 1989-es rendszerváltás után a felfokozott hangulatban magyar múltjukra hivatkozva magyarosították magukat, a kilencvenes évek nemzetiségi ellentétei, a magyarság ellen folytatott kormánypropaganda miatt viszont 2001-ben újra szlováknak vallották magukat. (Ez elsősorban a Bodroghözben és az Ung-vidéken figyelhető meg.)⁹⁶ A magyar népesség aránya 1961 és 2011 között 12,4%-ról 8,5%-ra csökkent az összlakosságon belül. 1994-től kezdve a természetes népszaporulat csökkenő tendenciát mutat. Az asszimilációs veszélyek az ezredfordulóra bizonyos szempontból mérséklődtek, ami részben azzal magyarázható, hogy a magyar gyermekek szüleinek egyre nagyobb hányada ismeri fel az anyanyelvi oktatás fontosságát (míg a kilencvenes évek elején a magyar alapiskolások 27%-a látogatott szlovák iskolákat, a 2001/2002-es tanévben ez az arány 19,7%-ra csökkent), továbbá az 1990-es években a vegyes házasságok száma is stagnált. Emellett Szlovákiában gyakorlatilag megszűnt a belső migráció, a városok lakossága nem gyarapszik, minthogy nem épülnek nagyszámban bérházak, azaz a fiatalok is megmaradnak saját

95 Szlovák Statisztikai Hivatal: <https://slovak.statistics.sk> (Letöltés ideje: 2016. október 21.)

96 Gyémánt, 2012: 31-45.

közösségeikben, ahol nem érvényesül asszimilációs hatás, ellenkezőleg, a magyar közösség megtartó erőként hat a bizonytalankodó egyénekre is.⁹⁷

A felvidéki magyar nemzetiségűek száma 1991 és 2001 között 46.768 fővel csökkent. A csökkenés 47,4%-át a magyar-szlovák reláció, a nemzetiségváltás okozta. A csökkenés 24,5%-át a többségi társadalom kisebbségpolitikájának változása okozta. Ebben nem elhanyagolható szerepe volt a Vladimir Mečiar vezette szlovák kormány belpolitikájának. A magyar-roma reláció és az ismeretlen kategória 9,6-9,6%-kal csökkentette a felvidéki magyar nemzetiségűek számát. Ennek oka, hogy a roma nemzetiségűek közül sokan 1991-ben még magyar nemzetiségűeknek jelölték meg magukat, félve a megbélyegzéstől. Viszont 2001-ben már bátrabban vállalták fel nemzetiségi hovatartozásukat. Az ismeretlen kategóriáról pedig elmondható, hogy számos magyar a megkülönböztetéstől félve, oda „sorolta be” magát. A rejtett migráció és a természetes fogyás számlájára mindössze 4,6 illetve 4,3% írható.⁹⁸

A 2011. évi népszámlálás statisztikai adatait is nagyban befolyásolták, hogy Szlovákiában jelentős a magyarellenes szlovák pártok támogatottsága⁹⁹ (Ján Slota, Vladimir Mečiar), annak ellenére, hogy 2012-ben a Slota-féle Szlovák Nemzeti Párt nem jutott be a szlovák parlamentbe. Az 1995-ben elfogadott, majd 2009-ben jelentősen módosított szlovák nyelvtörvény is kedvezőtlen hatással van a felvidéki magyarságra. Az állami hivatalokban, intézményekben a használt nyelv főszabály szerint a szlovák lehet, más nyelv, így a magyar nyelv használataért súlyos

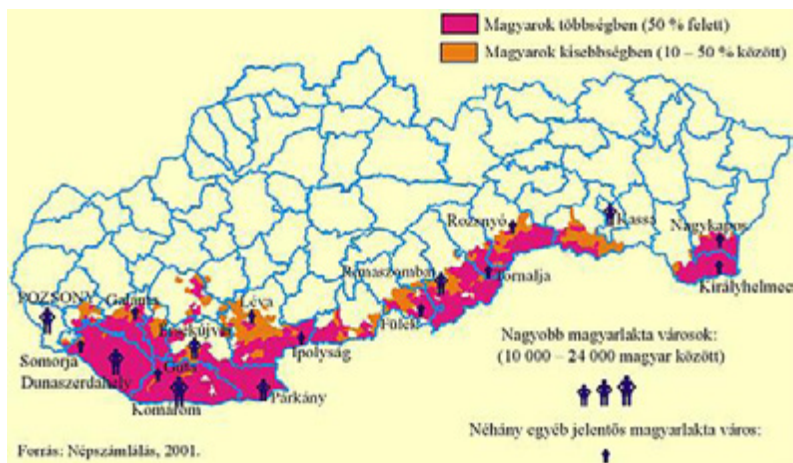
97 Jelentős eltérés van a homogén, illetve a heterogén családi háttér között. Ebből kifolyólag jelentős az a kérdés is, hogy a – vegyes – családban milyen nyelvet használnak, a szlovákot vagy a magyart. Jelentős az iskoláztatási nyelv kérdése is. Nem utolsósorban a házastárs nemzetisége is meghatározó. Az asszimilációs folyamatok jelentős része a vegyes házasságok számlájára írható, amelyek száma az 1990-es évekre stagnált, de így is jelentősen csökkentette a felvidéki magyarság lélekszámát. A felmérések szerint a homogén családi háttér esetén a gyermekek több mint 90%-a később is magyar nemzetiségűnek vallja magát, amíg a heterogén családból származó gyermekek esetén ez a szám alig 20%!

98 Gyurgyík, 2003: 60.

99 Budapestet lerombolná Slota, 24.hu: http://24.hu/kulfold/2006/06/29/budapestet_lerombolna_slota/ (Letöltés ideje: 2016. október 21.)

– 100-5000 euró közötti – pénzbüntetést írt elő a jogszabály. A rendelkezés hatására kirobbant felvidéki és anyaországi magyar tiltakozás mellett nemzetközi szinten is nagy visszhangot kapott a kérdés. Ennek ellenére a Szlovák Nemzeti Párt aláírásgyűjtést kezdeményezett a kizárólagos szlovák nyelvű nyelvhasználat elrendelésére. A szlovák nyelvtörvény előírásain utóbb enyhítettek.

Mindebből látható, hogy a magyarság nyelvének használatáért hátrányos helyzetbe kerülhet. A 2001 és 2011 közötti időszakban 33 település vált magyar helyett szlovák többségűvé, így például a Révkomáromhoz közeli és Zlatý Bažant (Arany fácán) sörgyáráról híres Ógyalla (Hurbanovo), vagy épp a Felvidék keleti részén, Rozsnyó (Rožnava) mellett fekvő Pelsőc (Plešivec).¹⁰⁰ Ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy továbbra is jobbra az asszimilációs folyamatok, valamint a természetes fogyás, az ismeretlen és a – nemzetiségi kérdésekről – nem kívánt nyilatkozni népszámlálási kategóriák felelősek a fogyásért.

3. ábra: A felvidéki magyarság területi elhelyezkedése¹⁰¹

100 Ötvös Zoltán: A magyarság elterjedése nem sikertörténet: a Kárpát-medence változó arculata. Népszabadság, 71. (2013) 67.

101 A 3. ábra forrása: Stuttgarter-Magyarok.de: <http://stuttgarter-magyarok.de/hasznos/magyar-kisebbség> (Letöltés ideje: 2016. október 21.)

1.3. A délvidéki magyarság

A Délvidék – szerb eredetű elnevezéssel élve: Vajdaság – végleges földrajzi határait Trianonban nyerte el. A szűkebb értelemben vett Délvidék alatt értjük a Bácskát (a történelmi Bács-Bodrog és Csongrád vármegyék a délszláv államhoz csatolt részei) és a Bánátot (a történelmi Krassó-Szörény, Temes és Torontál vármegyéknek a délszláv államalakulathoz csatolt részei). A Délvidék (Vajdaság) jelenlegi területe 21.506 km² (Bácska: 8.904 km², Bánát: 8.886 km², Szerémség: 3.716 km²), ugyanis a történelmi – egykor Horvátországhoz tartozó – Szerém vármegye négyötödét a II. világháború után közigazgatásilag beolvasztották az újonnan létrejövő Vajdaságba, vagyis a Délvidékbe. A Délvidék (Vajdaság) autonóm tartomány volt, majd az autonómia megszüntetése után – a hasonló sorsra jutott Koszovóval együtt – Szerbia része lett. A három tájegység összevonásával – a Bácska, a Bánát és a Szerémség – jött létre a ma ismert Délvidék (Vajdaság).¹⁰² A Délvidék (Vajdaság) központja Újvidék (Novi Sad), a délvidéki (vajdasági) magyarságé pedig Szabadka (Subotica).

A 2002. évi szerbiai népszámlálás idején a Délvidék (Vajdaság) 21.205 km²-es területén összesen 2.031.992 fő élt. A Délvidék etnikailag Európa egyik legkevertebb területe. A szerbek és magyarok mellett számos más népcsoport (szlovákok, románok, cigányok, macedónok, horvátok, montenegróiak, bunyevácok stb.) is él itt. A Vajdaságnak hat hivatalos nyelve van: a szerb, a magyar, a horvát, a szlovák, a román és a ruszin.

Országos viszonylatban (Közép-Szerbia és a Vajdaság), 2002-ben a magyarság lélekszáma 293.299 fő volt, 11 évvel korábban (1991-ben)

102 Egy kisebb – közel 500 km² nagyságú – terület, az egykori Torontál vármegyei részből (Bánát) közigazgatásilag Szerbia része lett, ezt a lépést a főváros, Belgrád földrajzi közelsége indokolta. Ez a kis terület az egykori Borcsa (Borča) és Bárányos (Ovča) környéke volt, innen a magyarság már „felszívódott”. (A Szerémségből egy kisebb rész, Zimony (Zemun) és környéke szintén Belgrád része lett.)

még 343.800 főt tett ki a számuk. A magyarság összesen 50.501 főt veszett a Vajdaság és Közép-Szerbia területén.

A három tájegységet illetően a legtöbb magyar a Bácskában élt, a délvidéki magyarság 76,69 százaléka. A délvidéki magyarság 21,67 százaléka a Bánátban és a maradék 1,64 százalék pedig a Szerémségben élt.

A Délvidék a szerb közigazgatás szerint 45 községre – járáshoz hasonló közigazgatási egységre – osztható, ebből 20 található a Bácskában, 16 a Bánátban és kilenc a Szerémségben. A magyarság 2002-ben nyolc községben alkotott többséget, ebből hatban (Ada, Bácsstopolya, Csóka, Kishegyes, Magyarkanizsa és Zenta) abszolút és kettőben relatív (Óbecse és Szabadka) többséget. Ez a nyolc község alkotja a magyar tömböt, az ezen kívül található magyar többségű, illetve kisebbségű települések magyar szórványnak (pl. Nyugat-Bácska, Torontál, Dél-Temes) számítanak. A magyarság népességcsökkenésének okai, illetve az azt befolyásoló tényezők 1991 és 2002 között az alábbiak voltak:¹⁰³ a rendkívül alacsony születésszám, a folyamatos és erőszakos asszimiláció, a tömeges elvándorlás a Délvidék területéről, a jelentős előre-
gedés, az öngyilkosságok, a válások és az abortuszok magas száma, a vegyes házasságok emelkedő száma, az asszimilációs hajlandóság, az ún. „jugoszláv” népszámlálási kategória, valamint az alkoholizmus is elősegítette a népességfogyást. A Trianon óta szakadatlan betelepítések, a népszámlálási manipulációk, s velük párhuzamosan a mesterségesen elsorvasztott magyar intézményrendszer következtében a magyarság részaránya jelentősen visszaesett a szerb népességhez viszonyítva. A szerbség aránya a Délvidék (Vajdaság) magyarok által lakott részein olyan mértékben megnövekedett, hogy a közeljövőben az asszimilációs folyamatok további gyorsulása várható. A magyarság csak a három Tisza-menti községben (Magyarkanizsa, Zenta, Ada) tudta 2002-ben a „pozícióit” megtartani. Itt a magyarság létszámcsökkenése és szerbség növekedése nem éri el azt a szintet, amely a többi községnél tapasztalható. A magyar tömbhöz tartozó óbecsei község magyarsága elvesztette

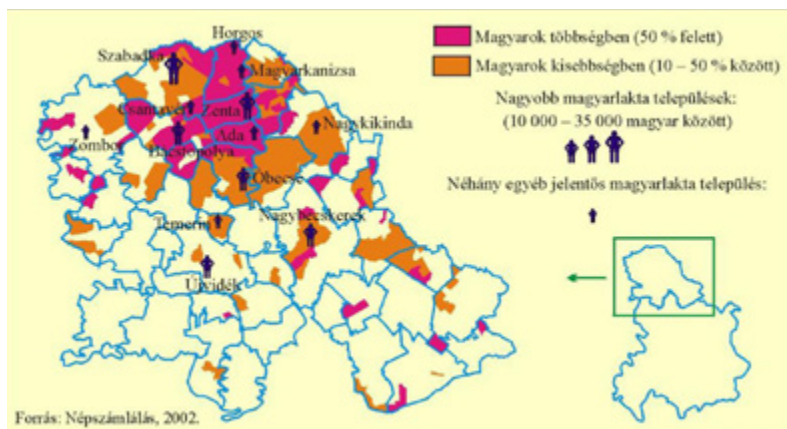
103 Gyémánt, 2003: 333-334.

abszolút többségét és a 48,84 százalékos részarányával már csak relatív többségben volt. Egyes területek – főként a bánáti – szórványmagyarság demográfiai helyzete stabilizálódott, habár a délszláv háború, a szerb menekültek bevándorlása (kb. 550-600 ezer fő) és a gazdasági hanyatlás hatott rá. A szerb bevándorlókat illetően, a többség a Délvidéket (Vajdaság) tekinti új otthonának. Ezt a folyamatot látszik erősíteni a 2001 februárjában életbe lépett módosított jugoszláv állampolgársági törvény is, amelynek alapján szokatlanul rövid idő alatt megszerezhetővé vált a jugoszláv állampolgárság: összesen 125 ezren kapták meg az állampolgárságot, ebből 80.000 személy lett kettős állampolgár. A menekült szerbek száma – becslések alapján – 5-600 ezer főre tehető.¹⁰⁴

A 2011. évi szerbiai népszámlálás idején 253.899 fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek, mely értékkel a magyarság az ország népességének 3,53%-át tette ki. A magyarság lélekszámvesztése 2002-höz képest 39 400 fő. A Délvidék (Vajdaság) népességszáma 1.931.809 fő volt, melyből 251.136 fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek. A Délvidék (Vajdaság) 45 községéből továbbra is nyolcban magyar többség volt. Ezek közül abszolút magyar többségben a Tisza-menti községek (Magyarkanizsa, Zenta és Ada), valamint a Bácsstopolyai és a Kishegyesi községek voltak. Relatív többségben volt a magyarság az Óbecsei, a Szabadkai, valamint a Csókai községekben. (További két községben (Antalfalva és Bácspetróc) a szlovákság, a többiben a szerbég képezte a többséget.) Magyar szórványok vannak még továbbá a Nyugat-Bácskában (Bácsgyulafalva (Telečka), Bácskertes (Kupusina), Bezdán (Bezdan), Doroszló (Doroslovo), Gombos (Bogojevo), Nemesmilitics (Svetozar Miletić) és Szilágyi (Svilojevo)), a Dél-Bácskában (Újvidék, Temerin, Tiszakálmánfalva (Budisava), stb.), valamint a Bánátban. Az elsüllyedő magyar „Atlantiszon”, a Szerémségben is élnek magyar közösségek (pl.: Maradékon (Maradik)). A magyarság csökkenésének főbb okai továbbra is az asszimilációban, az elvándorlásban, az

104 Jelentés a délvideki magyarság helyzetéről. Az egykori Határon Túli Magyarok Hivatalának honlapja: www.htmh.hu. (Letöltés ideje: 2007. november 15.)

előregedésben, valamint a természetes fogyásban keresendők. A szerb-ség további túlsúlyba kerülésével a nemzetiségi térszerkezet átalakulásával kell számolni.

4. ábra: A délvidéki magyarság területi elhelyezkedése¹⁰⁵

1.4. A kárpátaljai magyarság

Kárpátalja a magyar állam részét képezte a 10. század óta, azonban egységes történelmi régiót az I. világháborúig nem alkotott. Kárpátalja területe 1920 és 1945 között Csehszlovákiához tartozott, ezt követően a Szovjetunió része lett, egészen 1991-ig, amikor is a független Ukrajna egyik megyéjévé vált (Закарпатська область/Zakarpatszka oblaszty).

Kárpátalja a történelem folyamán jórészt vegyes lakosságú területnek számított. A német – városi – népesség a 13. században vándorolt be. A németekkel egyidőben kezdett bevándorolni a román lakosság is, akik állattartó életmódot folytattak. A térség etnikai arculata a 18. században változott meg, ekkor került túlsúlyba a 13. századtól

¹⁰⁵ A 4. ábra forrása: Stuttgarter-Magyarok.de: <http://stuttgarter-magyarok.de/hasznos/magyar-kisebbség> (Letöltés ideje: 2016. október 18.)

folyamatosan – Galícia felől – érkező ruszin népcsoport. A 18. században kezdett bevándorolni a szlovák és a zsidó lakosság is. Kárpátalja, a mezőgazdasági termelés kedvezőtlen adottságai és a kereskedelmi kapcsolatok hiánya miatt, a történelmi Magyarország legelmaradottabb régiójának számított.

Kárpátalja területe: 12.800 km². A 2001. évi ukrán népszámlálás szerint Kárpátalja lakossága 1.254.614 fő volt. Az ukrán után a második legjelentősebb népcsoport a magyar volt, 151.516 fővel (12,07%). Ukrajnában összesen 156.600 magyar élt, ebből a többség (96,75%) Kárpátalja területén lakott.¹⁰⁶ Kárpátalján kívül az ország fővárosában, Kijevben, valamint Lvovban és Harkovban éltek magyarok.

A magyarság területi elhelyezkedését tekintve, a magyar kisebbség Kárpátalján elsősorban a magyar-ukrán határ mentén, a határtól számított 20 kilométeres sávban él. Jelentős terület még, de már csak szórványnak tekinthető a Tisza folyó völgyében élő magyarság. Ez a terület Huszttól egészen a Tisza forrásvidékéig terjed, jelentős számú magyarság már csak – az egykori máramarosi királyi városokban – Huszton (Хуст/Huszt), Técsőn (Тячів/Туассив), Visken (Вишкоч/Viskove), Aknaszlatinán (Солотвино/Szolotvino) és Rahón (Рахів/Rahiv) él. Szintén jelentős számú magyar él a két nagyváros, Ungvár (Ужгород/Uzshorod) és Munkács (Мукачеве/Mukacsseve) területén is. A nagyvárosok közül egyedül a magyarság központja, Beregszász (Берегове/Berehove) tartotta meg magyar – relatív – többségét (48%).

A kárpátaljai magyarság az 1989. évi – még szovjet – népszámláláshoz képest 2001-re 4.195 fővel fogyott (–2,69%). Ukrajnában 1989-ben 163.111 magyar élt, 2001-ben már csak 156.600 fő. A csökkenés 6.511 fő (–3,99%).

A magyarság száma – 1920 óta – folyamatosan csökken, igaz nem olyan drasztikusan, mint például a délvidéki (vajdasági) magyaroké. A kárpátaljai magyarság a lélekszámából 12 év alatt 4.195 főt veszített. Demográfiailag a magyarság asszimilációja nem gyors. A vegyes

106 Molnár – Molnár D., 2003: 64.

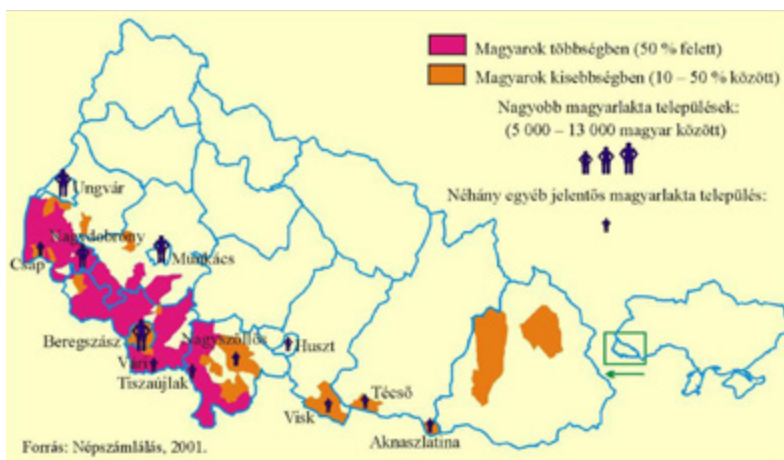
házaságok – az asszimiláció „melegágya” – itt is jelen van, de hatása nem érvényesül olyan mértékben, mint akár a szlovéniai – muravidéki – magyarok esetében. A kárpátaljai magyarság körében a főbb problémát a születésszám erőteljes visszaesése és a halálozások számának növekedése okozza. Jelentős probléma a népesség elöregedése is.

A kedvezőtlen gazdasági helyzet is meghatározza – közvetett módon – a kárpátaljai magyarság demográfiai sajátosságait. Kárpátalja még a történelmi Magyarország részeként is fejletlen területnek számított, ez a helyzet a Szovjetunió, majd Ukrajna részeként még fokozódott is. Kárpátalja, Ukrajna 24 megyéje közül a munkanélküliség nagyságát tekintve az első helyek egyikét foglalja el. A 2002-es adatok szerint Kárpátalján a gazdaságilag aktív korú népesség 6,5%-a volt munkanélküli. Ez a szám nem látszik magasnak, de fontos tudni, hogy csak minden tízedik ember fordult a foglalkoztatási központokhoz és regisztrálta magát. A munkanélküliek arányát minimálisan a hivatalos érték tízszeresének becsülhetjük. A magyar lakta területeken, egyes településeken a munkanélküliség szinte 100%-os, a lakosság különféle „fekete” munkából próbálja magát és családját eltartani. Sokaknak biztos megélhetést csak a magyar határ közelsége okoz. Az utóbbi években Kárpátalján föllendült az idegenforgalom, bár ez nem oldja meg a súlyos gazdasági helyzetet, de legalább valamelyest enyhíti azt.

Súlyos probléma – a magyarság körében – a Magyarországra való kivándorlás is. Jelentős az ideiglenes vándorlások száma is. A kárpátaljai magyarság jelentős része jár át Magyarországra tanulni, illetve dolgozni. Az előbbi kategória főként a fiatalokat jelöli, az utóbbi inkább az idősebbeket.

Vélelmezhetően a magyarság száma azért sem csökkent drasztikusan, mert a cigány lakosság egy része magát – 1989-hez képest – magyar nemzetiségűnek vallotta. Ez főként a nagyvárosok – Ungvár, Munkács, Beregszász, Nagyszőlős (Виноградів/Vinohradiv) és Huszt – esetében figyelhető meg. A „kedvezménytörvény” pozitív előnyei miatt a nemzetiség tekintetében bizonytalankodók egy része is inkább magyarnak vallotta magát.

Ukrajnában 2011-ben tartottak volna népszámlálást, de ez részben anyagi, részben politikai okokból eddig elmaradt. Ezért a térség magyarságának lélekszámára – a helyi magyarságkutatók, demográfusok jóvoltából – csak következtetni tudunk. Molnár József és Molnár D. István kárpátaljai demográfusok szerint a magyar nemzetiségűek becsült száma közel 141 ezer fő lehet.¹⁰⁷

5. ábra: A kárpátaljai magyarság területi elhelyezkedése¹⁰⁸

1.5. A horvátországi magyarság

Az 1991. június 25-e óta független Horvát Köztársaság területe 56.538 km². A történelmi Magyarországtól a Muraköz (740 km²), a Baranya-háromszög (1.143 km²), illetve Fiume városa (21 km²) tartozik ma Horvátországhoz. A 2001. évi horvát népszámlálás szerint a magyarság jelentősen megfogyott, mindössze 16.595 főt (1991-ben 22.355 fő volt) regisztráltak. A horvátországi magyarság 1991 és 2001 között

107 Kapitány, 2013: 55.

108 Az 5. ábra forrása: Kárpátalja – kárpátaljai magyarok: http://karpatalja.blog.hu/2009/12/26/title_1590592 (Letöltés ideje: 2016. október 18.)

5.760 fővel csökkent, azaz a horvátországi magyarság lélekszámának 25,76 százalékát veszítette el.¹⁰⁹ A 2011. évi horvát népszámlálás szerint a magyarság jelentősen megfogyott, mindössze 14.048 főt regisztráltak, aki magyar nemzetiségűnek vallotta magát. Ez az érték további 15,4%-os csökkenést mutat a 2001. évi adathoz mérten.

A Muraköz a történelmi Zala vármegye része volt, két járás, a csáktornyai és a perlaki alkotta, valamint a nagykanizsai járás Légrád települése is a délszláv államhoz került.

A 2011. évi horvát népszámlálás adatai szerint 113.804 fő élt a Muraközben (Međimurje), ebből 106.744 fő volt horvát. A magyarok mindössze 66 főt tettek ki (0,06%). A Muraköz központja, Csáktornya (Čakovec) összlakossága 27.104 fő volt, ebből 18 fő volt magyar (0,07%). A magyarság az elvándorlás, illetve az asszimiláció következtében teljesen felszívódott a Muraközből.

A Baranya-háromszög – más néven Drávaszög – a trianoni békeszerződés aláírásáig Baranya vármegyéhez tartozott. A trianoni békeszerződés idejében a terület 34 településnek adott otthont, napjainkban a települések száma 51-re duzzadt, ebből kilenc kolonista település, amely 1920 után jött létre. A 2011. évi népszámlálási adatok szerint a Horvát Köztársaság területén 14.048 magyar nemzetiségű személy volt, ennek a népességnek 42,6 százaléka (5.980 fő) a Baranya-háromszögben élt abszolút vagy relatív többségben. A Baranya-háromszög jellegzetesen mezőgazdaságból, szőlészetből, kertészetből, halászatból, erdészetből élő aprófalvas vidék. Csak kevés településének lélekszáma haladja meg az ezret.¹¹⁰ A Baranya-háromszögben feltehetően kilenc településen van magyar többség, hat településen alkotott a magyarság erős kisebbséget. (A horvátok a településsoros adatokat még nem publikálták.)

Fiume a történelmi múltban a Magyar Királyság egyetlen kikötővárosa volt. A 2011-es horvát népszámlálás 214 fő (0,17%) magyar nemzetiségű személyt írt össze a 128.624 fős városban.

¹⁰⁹ Gyémánt – Drozdik, 2004: 361-380.

¹¹⁰ Arday, 2002.

A 2011. évi horvát népszámlálás szerint 7.788 fő élt a történelmi horvát területeken, valamint Dalmáciában és az Isztrián. A történelmi horvát területek közül Kelet-Szlavónia és a Nyugat-Szerémség a legjelentősebb magyar szempontból. A magyarság közel 20 településen élt, ebből a három legjelentősebb: Haraszti (Hrastin), Kórógy (Korođ) és Szentlászló (Laslovo). Ezen településeken élő magyarok több mint fele földönfutó lett a délszláv háború alatt. Kelet-Szlavóniából jóformán az egész magyarság elmenekült, még a településeiket is lerombolták a délszláv háborúban.

A horvátországi magyarság központja: Eszék (Osijek). A 2011. évi horvát népszámlálás alkalmával Eszék városának összlakossága 108.048 fő volt, ebből 979 fő volt magyar nemzetiségű (0,9%) személy.

Közép-Horvátországban (a történelmi Belovár-Kőrös és Pozsega vármegyék területe) az 1990-es évek elejére csak közel 3.000 magyar maradt. A térségben (kb. 16 település) egy településen sincs magyar többség. A magyarság lélekszáma az összlakosságon belül elenyésző. Szinte bizonyos, hogy ezeknek a magyar szórványoknak a sorsa megmászhatatlan. Teljes asszimilációjuk, beolvadásuk elkerülhetetlen.

Az 1991-ben kirobbant délszláv háborúban – a horvát hatóságok adatai szerint – közel 1.000-1.500 magyar nemzetiségű személy halt meg. A délszláv háború összesen 27 milliárd kuna közvetlen kárt okozott Horvátországnak; a Baranya-háromszögben és Kelet-Szlavóniában 13 milliárd kuna összegű kár keletkezett. A Baranya-háromszögben, de főként Kelet-Szlavóniában jelentős pusztítást végzett a háború. Mindkét területen potenciális veszélyforrást jelentenek a felszedetlen aknák. A háború (és a szerb megszállás) miatt a Baranya-háromszögi és a kelet-szlavóniai magyarság jelentős része elmenekült, vagy külföldre – főként Magyarországra – vagy az ország biztonságosabb nyugati vidékeire. Az 1995 novemberében létrejött erdődi megállapodás megadta a lehetőséget az említett két terület magyarjainak a visszatérésre, de a visszavándorlás csak 1997-ben kezdődött, és akkor is csak az elmenekült magyarok közel 75%-a tért vissza. A délszláv háború következtében

a Baranya-háromszögben és Kelet-Szlavóniában a nemzetiségi összetétel teljesen megváltozott.¹¹¹

A magyarság számának csökkenése egyre gyorsuló ütemet vett fel, ezt az asszimiláció és annak egyik „bedolgozója” a vegyes házasságok csak gyorsítják. Az asszimilációt segíti, hogy a magyar nyelvű oktatás is csak árnyéka 1991 előtti önmagának. Biztosra vehető, hogy az asszimiláció 10.000 fő alá csökkenti a lélekszámukat a legközelebbi népszámlálás alkalmával.

6. ábra: A horvátországi magyarság területi elhelyezkedése¹¹²

111 Jelentés a horvátországi magyarság helyzetéről. Az egykori Határon Túli Magyarok Hivatalának honlapja: www.htmh.hu. (Letöltés ideje: 2013. június 18.)

112 A 6. ábra forrása: Gyémánt Richárd – Katona Tamás: Demográfia. In: Digitális Tankönyvtár: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_547_Demografia/ch14s05.html (Letöltés ideje: 2016. október 18.)

1.6. Az őrvidéki magyarság

Az Őrvidék, illetve Várvidék – németül Burgenland – Ausztria legfiatalabb tartománya. Területe: 3.965 km². A tartomány központja: Kismarton (Eisenstadt), az őrvidéki magyarságé pedig Felsőőr (Oberwart) városa. A térség 1920 előtt a történelmi Magyarország része volt, három nyugat-magyarországi vármegye, Moson, Sopron és Vas vármegyék, nyugati, többnyire németek lakta területeiből hozták létre.

Az Őrvidék (Várvidék) területén élő magyarságot származás szerint alapvetően három csoportra oszthatjuk. Az északi, jobbára a történelmi Moson vármegye Ausztriához csatolt részében élő magyarok, az egykori majorsági bérmunkások, illetőleg cselédek leszármazottai. A második csoportot az egykori közalkalmazottak leszármazottainak csoportja teszi ki. (Az előbbieken említett két csoport leszármazottaival – a demográfiai sajátosságok miatt – már nemigen találkozhatunk.).¹¹³ A harmadik csoportot a felső-őrségi határőrök leszármazottai képezik. A Lech-mezei események (Kr.u. 955) után, a magyar államrend védelmére a nyitott nyugati területeken ún. határőr-településeket létesítettek. A (török) háborúk, a németek, illetve a horvátok betelepedésével a magyar települések elvesztették a közvetlen területi összeköttetést a többségi magyar területekkel, és immár négyszázötven éve nyelvszigetszerűen élnek.

A magyar népcsoportra erősen jellemzőek az asszimilációs jegyek. A folyamat nem spontán jellegű, viszont üteme gyorsul. Az őrvidéki (várvidéki) magyarság asszimilációjában fontos szerepet kapott a Magyarországgal való érintkezés hosszú időn át tartó nehézsége, a magyar nyelv oktatásának elégtelensége, de mindenekelőtt a vegyes házasságok gyakoribbá válása. Az asszimilációval, illetve a vegyes házasságokkal kapcsolatban kell megemlítenünk az ún. „őrségi családmódel” három szakaszát:

113 Gyémánt, 2005: 33-45.

1. A kezdetektől egészen az 1950-es évekig ritka volt, ha valaki „vidéki” vett el. Ez nem tipikus őrségi sajátosság, találkozhatunk vele másutt is, de (a nyelvsziget adta sajátosság miatt) náluk ennek konkrét kultúra és nyelvformáló, illetve konzerváló kihatásai voltak.
2. Az 1950-es évektől az 1970-es évekig figyelhető meg egy átmeneti szakasz: az ekkor kötött vegyes házasságok esetében még a „vidéki” fél tanult meg magyarul.
3. Az 1980-as évektől kezdve ez már nem fordult elő: vegyes házasságok esetében németül beszélnek a családban. Ha az egyik fél azonban magyarországi származású, akkor magyar a használatos nyelv éppúgy, mint a hagyományos egymás-közi házasságok esetében is (Az utóbbiakról érdekes módon megjegyzendő, hogy még mindig a legtartósabb kapcsolatoknak bizonyulnak).

Az örvidéki (várvidéki) magyarság asszimilációját elősegíti a hagyományos, mezőgazdaságból élő családi struktúrák felbomlása és ezzel párhuzamosan a nyelvterületen kívüli városi központokban (Bécs, Bécsújhely, Graz stb.) való munkavállalás elterjedése is.

A 2001. évi osztrák népszámlálás szerint a bécsi és a burgenlandi magyarság lett a legnagyobb hivatalosan elismert népcsoport Ausztriában. Ennek magyarázata az osztrák kisebbségvédelem jogi szabályozásának sajátosságaiban rejlik. A 2001. évi osztrák népszámlálás szerint a magyarság lélekszáma Ausztriában 40.583 főt tett ki. Tíz évvel korábban még csak 33.459 fő volt magyar, vagyis az ország akkori lakosságának 0,42 százaléka. A magyarság túlnyomó többsége (38,03%) Bécsben él (15.435 fő). A bécsi magyarság származása szerint alapvetően három csoportra osztható. A Bécsben élő magyarok egy része azoknak a magyar ajkú cselédeknek és szolgáknak a leszármazottai, akik a magyar főnemeseikkel érkeztek Bécsbe az elmúlt évszázadok folyamán. A másik részük az 1956-os emigránsok, illetve azok leszármazottai, a harmadik rész pedig az 1980-as években Magyarországról Bécsbe kivándorlók csoportja. A 2001. évi osztrák népszámlálás lényeges magyar vonatkozása, hogy az 1991. évi osztrák népszámlálás szerint 6.763 magyar élt

az Őrvidéken (Várvidéken), 2001-ben az őrvidéki magyarság már csak 6.641 főt tett ki. A csökkenés 10 év alatt mindössze 122 fő (1,8%) volt.

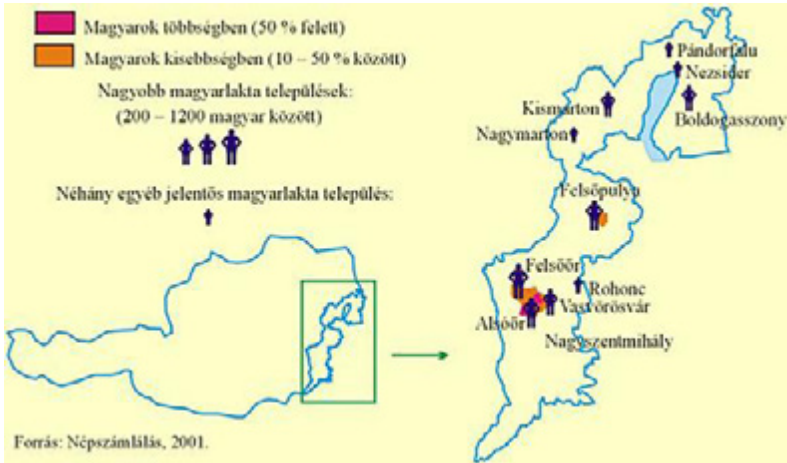
A 2011. évi osztrák népszámlálás már ún. „regiszter típusú népszámlálás” volt, ezért a nemzetiségi-nyelvviszonyokat a nyilvántartásokból nem lehetett nyomon követni. Tekintettel az őrvidéki magyarság demográfiai helyzetére, valamint az anyaországból Ausztriába – főképp munkavállalási cézzal – történő kivándorlásra a becslések szerint közel 10.000 főben állapíthatjuk meg az őrvidéki (várvidéki) magyarság lélekszámát.¹¹⁴

A Kárpát-medence magyarsága körében a burgenlandi magyarok a legelöregedettebbek. Sem a német, sem a horvát ajkú lakosságnál nem tapasztalhatunk olyan nagy 60 év feletti részesedést, mint a magyar kisebbségnél. A korfa alapján azonban ennek kihatásai csak a következő időszakban fognak mutatkozni.¹¹⁵

Az őrvidéki (várvidéki) magyar nyelvű lakosság kétharmada az ún. Felső-Őrségben (Alsóőr (Untervart), Felsőőr (Oberwart), Őrisziget (Siget i.d. Wart) és Felsőpulyán (Oberpullendorf)) él, a fennmaradó egyharmad az összesen 153 településre oszlik szét az Őrvidék (Várvidék) területén. Az Őrvidék (Várvidék) 153 települése közül csak egyben, Alsóőrön van magyar többség, továbbá a Vasvörösvár (Rotenturm an der Pinka) településhez csatolt Őriszigeten is. Felsőőrön és Felsőpulyán a magyarság már csak erős kisebbséget képez. Két településen, Alsóőrön és Felsőpulyán a magyarság többnyire a római katolikus, Őriszigeten az evangélikus és Felsőőrön többnyire a református vallást követi. A két protestáns gyülekezet asszimilációja meglehetősen előrehaladott, az istentiszteletek jelentős része már németül folyik.

114 Kapitány, 2013: 56-57.

115 Baumgartner, 2003: 168.

7. ábra: Az örvidéki (várvidéki) magyarság területi elhelyezkedése¹¹⁶

1.7. A muravidéki magyarság

Az 1991. június 25-én Jugoszláviától függetlenné vált Szlovén Köztársasághoz tartozó Muravidék (szlovénül: Prekmurje, németül: Übermurgbiet) területe: 940 km²; 1920 előtt a történelmi Vas és Zala vármegyék része volt. A népesség többsége szlovén (vend) anyanyelvű, ugyanakkor a magyarság jelentős, településein homogén kisebbséget alkotott. A térség népessége jobbára a római katolikus felekezethez tartozott, de jelentős volt az ágostai hitvallású evangélikusok száma és részaránya is. Előbbi felekezet inkább a magyarság, utóbbi jobbára a szlovének

116 A 7. ábra forrása: Gyémánt Richárd – Katona Tamás: Demográfia. In: Digitális Tankönyvtár: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_547_Demografia/ch14s06.html (Letöltés ideje: 2016. október 18.)

(vendek) vallási sajátossága volt.¹¹⁷ A Muravidék központja Muraszombat (Murska Sobota), a muravidéki magyarság központja Alsólendva (Lendava).

A muravidéki magyarságot két részre oszthatjuk. Az egyik csoport a „goricskói (őrségi) magyarság”, ide nyolc település tartozik. A második csoportba a „Lendva-vidéki magyarság” sorolható 23 településsel.

A muravidéki magyarság mindössze 31 településen él, ezeket a településeket hivatalosan „kétnyelvű” településeknek nevezik. Az említett 31 település mellett néhány szlovéniai városban magyar szórvány is található (Muraszombat, Ljubljana, Maribor).

Maga a muravidéki magyar tömb, a „kétnyelvű” települések a szlovén-magyar határ mentén húzódnak Örihodostól (Hodoš) Pincéig (Pince), kb. 50 km hosszú és 3-15 km széles sávban.¹¹⁸

117 A történelmi Vas vármegyétől 122 település tartozik ma Szlovéniához, ezek közül 111 falu volt a Muraszombati, 11 község pedig a Szentgotthárdi járás része. Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint 47.466 fő élt a Muraszombati járás 111 településén, ebből 4.050 fő volt magyar, 1.942 fő német és 41.474 fő egyéb, többnyire szlovén (vend) anyanyelvű személy. A Szentgotthárdi járás 11 településén összesen 5.975 fő élt, ebből 1.418 fő volt magyar, 38 fő német és 4.519 fő egyéb, többnyire (vend) szlovén anyanyelvű személy. Összesítésben 53.441 fő élt a 122 vasi településén, ebből 5.468 fő volt magyar, 1.980 fő német és 45.993 fő egyéb, jórészt szlovén (vend) anyanyelvű személy. A történelmi Zala vármegyétől 48 település tartozik ma Szlovéniához, ezek közül 47 volt az Alsólendvai, valamint egy falu a Letenyi járás része. Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint az alsólendvai járásban 36.668 fő élt, ebből 14.871 fő volt magyar, 118 fő német és 21.679 fő volt egyéb, jobbra szlovén (vend) anyanyelvű személy. A Letenyi járás egyetlen települése (Pince) 404 főt számlált, ebből 398 fő volt magyar, két fő német és négy fő egyéb anyanyelvű személy. Összesítésben 37.072 fő élt az elcsatolt 48 településén, ebből 15.269 fő volt magyar, 120 fő német és 21.683 fő egyéb, jobbra szlovén (vend) anyanyelvű személy. Összesítésben a Muravidéken 90.513 fő élt, ebből 20.737 fő volt magyar, 2.100 fő német és 67.676 fő egyéb, jobbra szlovén (vend) anyanyelvű személy. Az 1910. évi magyar népszámlálás nem mutatta ki külön a szlovén (vend) anyanyelvűeket, csak a megjegyzéseknél utalt rá. Az elcsatolt Vas vármegyei részen élt 53.441 fő közül 28.077 fő volt római katolikus, 23.582 fő ágostai hitvallású evangélikus és 1.782 fő egyéb felekezethez tartozó. Az elcsatolt Zala vármegyei részen élt 37.072 fő közül 35.754 fő volt római katolikus, 322 fő ágostai hitvallású evangélikus és 996 fő egyéb felekezethez tartozó. Összesítésben a Muravidéken élt 90.513 fő közül 63.831 fő volt római katolikus felekezethez, 23.904 fő ágostai hitvallású evangélikus és 2778 fő egyéb felekezethez tartozó személy. Kepecs (szerk.), 1998: 26-27., Kepecs (szerk.), 1999: 48-49.

118 Gyémánt – Petres – Szondi: 2003.

Míg az 1900-as évek elején még konkrét nyelvi határt lehetett húzni a magyar, és a szlovén települések között, addig napjainkban ez már nehézségekbe ütközne, mert a nyelvi határok szinte teljesen összefolytak. Az etnikai határ halványulása az 1960-as évekre nyúlik vissza, ekkor indult meg erőteljesebben az iparosodás, és – többek között – ez is vonzotta a magyarok tömegeit a nagyvárosokba.

A nagy asszimilációs hajlam főként az alábbi okokra vezethető vissza:

1. kedvezőtlen népszaporulat,
2. kivándorlás (munkavégzés céljából Ausztriába, Németországba, tanulmányok folytatása végett Magyarországra),
3. belső vándorlás (munkavégzés céljából Szlovénia fejlettebb vidékeire),
4. (a fiatalok elvándorlása miatt) a Muravidék „magyar” falvainak lakossága előregedőben van,
5. a muravidéki kedvezőtlen gazdasági helyzet.

Az asszimilációt még a – gyorsuló ütemű – vegyes házasságok is elősegítették. A vegyes házasságok aránya meghaladja az 50%-ot, és az abból származók 80%-a a többségi, szlovén nemzethez tartozónak vallja magát.

A magyarság fogyásának okait elősegítették továbbá:

1. a nagy sorsfordulók (Trianon, 1945-ös visszacsatolás Jugoszláviához),
2. az I. és II. világháború, illetve az ehhez kapcsolódó atrocitások,
3. a magukat magyarnak valló szlovénok és zsidók „eltűnése”¹¹⁹

119 Für 2001: 214-217.

8. ábra: A muravidéki magyarság területi elhelyezkedése¹²⁰

Az 1991. évi népszámlálás szerint Szlovéniában 8.499 fő magyar élt, ebből 7.636 fő a Muravidéken. A 2002. évi szlovén népszámlálás idején a magyarság lélekszáma mindössze 6.243 fő volt, ebből 5.430 magyar élt a Muravidéken, vagyis a Murától a szlovén-magyar határig húzódó területen.¹²¹ Habár Magyarország és Szlovénia között létezik egy 1992-ben megkötött kisebbségvédelmi egyezmény, amely kedvezően érinti a muravidéki magyarságot, mégis nehezen hihető, hogy az asszimiláció és a népességfogyás ütemét csökkentené.

A 2011. évi szlovén népszámlálás már ún. „regiszter típusú népszámlálás” volt, ezért a nemzetiségi-anyanyelvi viszonyokat a nyilvántartásokból nem lehetett nyomon követni. Tekintettel a magyarság asszimilációs hajlandóságára és arra, hogy Magyarország területéről magyar bevándorlás nem érkezett, ezért a becslések szerint közel 4.000

120 A 8. ábra forrása: Gyémánt Richárd – Katona Tamás: Demográfia. In: Digitális Tankönyvtár: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_547_Demografia/ch14s07.html (Letöltés ideje: 2016. október 11.)

121 Gyémánt, 2010: 386.

főben állapíthatjuk meg a legkisebb határon túli közösség, a muravidéki magyarság lélekszámát.¹²²

2. Irodalomjegyzék

1. 85 éve írták alá a trianoni békeszerződést. Múlt-kor, 2005. június 3.: <http://mult-kor.hu/cikk.php?id=9982>
2. A fiumei kikötő névadója: Baross Gábor. Baross Magyar Kultúrkör, Fiume. Magyarok Horvátországban, Horvát-Magyar Európai Panoráma: <http://hmep.eu/hu/magyarok-horvatorszagban/288-a-fiumei-kikoet-nevadojabaross-gabor-.html>
3. A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912.
4. Az egykori Határon Túli Magyarok Hivatalának honlapja: www.htmh.hu.
5. Arday Lajos: Magyarok a Délvidéken, Jugoszláviában. BIP, Budapest, 2002.
6. Bakk-Dávid Tímea: 43 ezren beszélnek még magyarul a moldvai csángó falvakban. Transindex.ro portál: <http://itthon.transindex.ro/?cikk=13851>
7. Baumgartner, Gerhard: Ausztria magyar nyelvű lakossága a 2001-es osztrák népszámlálás tükrében. In.: Gyurgyík László – Sebők László: Népszámlálási körkép Közép-Európából 1989-2002. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2003.
8. Bayer Zsolt: Sáros vármegye, a magyar Gascogne: http://mno.hu/migr_1834/saros-varmegye-a-magyar-gascogne-848137
9. Borovszky Samu (szerk.): Fiume és a magyar-horvát tengerpart. Országos Monográfiai Társaság, Budapest, 1897.

122 Kapitány, 2013: 57.

10. Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Vas vármegye. Országos Monográfiai Társaság, Budapest, 1898.
11. Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Bars vármegye. Országos Monográfiai Társaság, Budapest, 1903.
12. Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Hont vármegye és Selmeczbánya sz. kir. város. Országos Monográfiai Társaság, Budapest, 1906.
13. Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Nógrád vármegye. Országos Monográfiai Társaság, Budapest, 1911.
14. Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye. Országos Monográfiai Társaság, Budapest, 1912.
15. Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Temes vármegye és Temesvár. Országos Monográfiai Társaság, Budapest, 1914.
16. Budapestet lerombolná Slota 24.hu: <http://24.hu>
17. Buday László: A megcsonkított Magyarország. Pantheon Irodalmi Intézet Rt., Budapest, 1921.
18. Diós István – Viczián János (szerk.): Magyar Katolikus Lexikon, XV. kötet (Veszp-Zs.). Szent István Társulat, Budapest, 2010.
19. Edelényi-Szabó Dénes: Magyarország közjogi alkatrészeinek és törvényhatóságainak területváltozásai. Különlenyomat a „Magyar Statisztikai Szemle” 1928. (VI.) évfolyamából. Hornyánszky Viktor Részvénytársaság – Magyar Királyi Udvari Könyvnyomda, Budapest, 1928.
20. Für Lajos: Magyar sors a Kárpát-medencében. Kairosz Kiadó, Budapest, 2001.
21. Gerő András: Volt egyszer egy Magyarország / Nagyság és dicsőség a bűvkörében. Rubiconline, 1996. évfolyam, 1-2. szám:
22. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/volt_egyszer_egy_magyarorszag_nagysag_es_dicsoseg_buvkoreben/
23. Gyémánt Richárd – Petres Tibor – Szondi Ildikó: Magyar települések a Muravidéken. Területi Statisztika, KSH, 6. (43.) évfolyam 2. szám, Budapest, 2003. március.

24. Gyémánt Richárd: A vajdasági magyarság és népesedési viszonyai. In.: Tudományos Diákköri Szemle, 2003., Nyitott Könyv Kiadó, Szeged, 2003.
25. Gyémánt Richárd – Drozdik Zsuzsa: A horvátországi magyarság területi és társadalomstatisztikai sajátosságai. KSH, Területi Statisztika, 7. (44.) évfolyam 4. szám, Budapest, 2004. július.
26. Gyémánt Richárd: A burgenlandi magyarság demográfiai és társadalomstatisztikai sajátosságai. KSH, Területi Statisztika, 8. (45.) évfolyam 1. szám, Budapest, 2005. január.
27. Gyémánt Richárd – Szondi Ildikó: A határon túli magyarság demográfiai és társadalomstatisztikai sajátosságai. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2005.
28. Gyémánt Richárd: Magyarok államhatárainkon túl. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2010.
29. Gyémánt Richárd: A határon túli magyarság demográfiai sajátosságai. In: Kardos Lili (szerk.): Demográfia: kockázatok és perspektívák Európa szívében. Az Európa-Tanulmányok Központ Füzetei, 5. füzet, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2012.
30. Gyémánt Richárd – Katona Tamás: Demográfia. (2014) In: Digitális Tankönyvtár: <http://www.tankonyvtar.hu>
31. Gyémánt Richárd: Nemzetiségi és felekezeti viszonyok Brassóban. In: Kovács Péter (szerk.): Gazdasági és társadalmi elemzések és fejlesztési lehetőségek. Pátria Nyomda Zrt., Szeged, 2015.
32. Gyurgyík László: A szlovákiai magyarság lélekszámcsökkenésének okai.. In: Gyurgyík László – Sebők László (szerk.): Népszámlálási körkép Közép-Európából 1989-2002. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2003.
33. Horvát Statisztikai Hivatal: http://www.dzs.hr/default_e.htm
34. Horváth István: A 2002-es romániai népszámlálás előzetes eredményeinek ismertetése és elemzése. In: Gyurgyík László – Sebők László (szerk.): Népszámlálási körkép Közép-Európából 1989-2002. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2003.

35. Így lett Sopron a leghűségesebb város. Múlt-kor, 2015. december 14.: <http://mult-kor.hu/igy-lett-sopron-a-leghusegesebb-varos-20151214>
36. Jelentés a délvidéki magyarság helyzetéről. Az egykori Határon Túli Magyarok Hivatalának honlapja: www.htmh.hu.
37. Jeles napok, Országos Széchenyi Könyvtár:
38. http://jelesnapok.oszk.hu/prod/unnep/a_huseg_napja_magyarorszagon
39. Kapitány Balázs: Kárpát-medencei népszámlálási körkép. In: Demográfia. 2013. LVI. évfolyam 1., MTA Demográfiai Bizottság – KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 2013.
40. Kárpátalja – kárpátaljai magyarok: http://karpatalja.blog.hu/2009/12/26/title_1590592
41. Kepecs József (szerk.): A Délvidék településeinek nemzetiségi (anyanyelvi) adatai (1880-1941). KSH, Budapest, 1998.
42. Kepecs József (szerk.): A Délvidék településeinek vallási adatai (1880-1941). KSH, Budapest, 1999.
43. Molnár József – Molnár D. István: Kárpátalja népessége és magyarsága a 2001. évi ukrainai népszámlálás hozzáférhető eredményeinek tükrében. In.: Gyurgyík László – Sebők László (szerk.): Népszámlálási körkép Közép-Európából 1989-2002. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2003.
44. Osztrák-Magyar Monarchia vármegyéi a XX. század elején:
45. <http://lazarus.elte.hu/hun/maps/1910/vmlista.htm>
46. Ötvös Zoltán: A magyarság elterjedése nem sikertörténet: a Kárpát-medence változó arculata. Népszabadság, 71. (2013) 67.,
47. Population Statistics of Eastern Europe: <http://pop-stat.mashke.org/romania-ethnic-comm2011.htm>
48. Román Statisztikai Hivatal: <http://www.recensamantromania.ro/>
49. Romsics Ignác: A trianoni békeszerződés. Osiris, Budapest, 2001
50. Stuttgarti-Magyarok.de: <http://stuttgarti-magyarok.de/hasznos/magyar-kisebbség>

51. Sutarski, Konrad: Szepes és Árva – történelmi szemmel. In.: Papp Endre (szerk.): Hitel. 22. évfolyam, 6. szám, 2009. június.
52. Szegedi legendák: Kárász uraság kocája. delmagyar.hu:
53. http://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/szegedi_legendak_karasz_urasag_kocaja/2123279/
54. Szerb Statisztikai Hivatal: <http://popis2011.stat.rs/?lang=en>
55. Szlovák Statisztikai Hivatal: <https://slovak.statistics.sk>
56. Tarján M. Tamás: 1779. április 23., Mária Terézia Magyarország-hoz csatolja Fiumét. Rubiconline: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1779_aprilis_23_maria_terezia_magyarorszaghoz_csatolja_fiumet/
57. Veres Valér: A romániai magyarság létszámcsökkenésének okai a XX. század utolsó negyedében. Korunk, 2002/2.
58. Veress Valér: A magyarok lélekszáma csökkent, de az országos arány alig változott. 2012. február 3. Transindex: <http://itthon.transindex.ro/?cikk=16486>